

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ

I

Ὅτι μὲν ὑμεῖς, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πεπόνθατε ὑπὸ τῶν 17 A
ἐμῶν κατηγορῶν, οὐκ οἶδα· ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς ὑπ' αὐτῶν
ὀλίγου ἐμαυτοῦ ἐπελαθόμεν, οὕτω πιθανῶς ἔλεγον. καίτοι
ἀληθές γε ὡς ἔπος εἰπεῖν οὐδὲν εἰρήκασιν. μάλιστα δὲ αὐτῶν
ἐν ἐθαύμασα τῶν πολλῶν ὧν ἐψεύσαντο, τοῦτο ἐν ᾧ ἔλεγον 5
ὡς χρῆν ὑμᾶς εὐλαβεῖσθαι μὴ ὑπ' ἐμοῦ ἐξαπατηθῆτε ὡς B
δεινοῦ ὄντος λέγειν. τὸ γὰρ μὴ αἰσχυρῶναι ὅτι αὐτίκα ὑπ'
ἐμοῦ ἐξελεγχθήσονται ἔργῳ, ἐπειδὴν μὴδ' ὅπωςτιοῦν
φαίνωμαι δεινὸς λέγειν, τοῦτό μοι ἔδοξεν αὐτῶν
ἀναισχυντότατον εἶναι, εἰ μὴ ἄρα δεινὸν καλοῦσιν οὔτοι 5
λέγειν τὸν τάληθῆ λέγοντα· εἰ μὲν γὰρ τοῦτο λέγουσιν,
ὁμολογοίην ἂν ἔγωγε οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ. οὔτοι μὲν

17 A 1 ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι: Socrates vermijdt ὦ ἄνδρες δικασταί, omdat pas het vonnis zal uitwijzen of de 500 burgers die de rechtbank vormen inderdaad δικασταί zijn.

πεπόνθατε: ὅτι ὑμεῖς πεπόνθατε ὑπὸ 'welke indruk gij hebt gekregen van', 'welke indruk op u gemaakt hebben'. πάσχειν wordt gebruikt als passivum van ποιεῖν.

2 ἐγὼ δ' οὖν: 'ik in ieder geval'.

3 ὀλίγου ἐμαυτοῦ ἐπελαθόμεν: 'ik vergat bijna wie ik ben'.

οὕτω πιθανῶς ἔλεγον: 'zo overtuigend spraken zij'.

4 ὡς ἔπος εἰπεῖν: 'om zo te zeggen'; te verbinden met οὐδὲν.

5 ὧν: in plaats van ἄ; het verschijnsel dat het relativum de naamval aanneemt van het antecedent, dus niet de naamval heeft die hoort bij zijn functie in de bijzin, wordt attractio genoemd; minder frequent is het omgekeerde: het antecedent richt zich in naamval naar het relativum; dit heet attractio inversa.

17 B 1 ὡς δεινοῦ ὄντος λέγειν: 'omdat ik een geducht spreker zou zijn'.

4 φαίνωμαι δεινὸς λέγειν: = φαίνωμαι δεινὸς ὧν λέγειν; φαίνωμαι + partic. 'blijken', φαίνομαι + infin. 'schijnen'.

6 εἰ μὲν γὰρ τοῦτο λέγουσιν: 'want als zij dat bedoelen'.

7 οὐ κατὰ τούτους εἶναι ῥήτωρ: κατὰ τούτους betekent niet 'volgens hen', maar 'op hun niveau'; een οὐ κατὰ τούτους ῥήτωρ is een 'heel ander soort rhetor

οὖν, ὡςπερ ἐγὼ λέγω, ἢ τι ἢ οὐδὲν ἀληθὲς εἰρήκασιν, ὑμεῖς
 δέ μου ἀκούσεσθε πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν – οὐ μέντοι μὰ Δία,
 10 ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, κεκαλλιεπημένους γε λόγους, ὡςπερ οἱ
 C τούτων, ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν οὐδὲ κεκοσμημένους, ἀλλ’
 ἀκούσεσθε εἰκῆ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασιν –
 πιστεῦω γὰρ δίκαια εἶναι ἃ λέγω – καὶ μηδεῖς ὑμῶν
 προσδοκησάτω ἄλλως· οὐδὲ γὰρ ἂν δήπου πρόπει, ὦ ἄνδρες,
 5 τῆδε τῆ ἡλικία ὡςπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους εἰς ὑμᾶς
 εἰσέναι. καὶ μέντοι καὶ πάνυ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο
 ὑμῶν δέομαι καὶ παρίεμαι· ἐὰν διὰ τῶν αὐτῶν λόγων
 ἀκούητέ μου ἀπολογουμένου δι’ ὧνπερ εἶωθα λέγειν καὶ ἐν
 ἀγορᾷ ἐπὶ τῶν τραπεζῶν, ἵνα ὑμῶν πολλοὶ ἀκηκόασι, καὶ
 D ἄλλοθι, μήτε θαυμάξωιν μήτε θορυβεῖν τούτου ἔνεκα. ἔχει
 γὰρ οὕτωςί. νῦν ἐγὼ πρῶτον ἐπὶ δικαστήριον ἀναβέβηκα,
 ἔτη γεγωνὼς ἐβδομήκοντα· ἀτεχνῶς οὖν ξένως ἔχω τῆς
 ἐνθάδε λέξεως. ὡςπερ οὖν ἂν, εἰ τῶ ὄντι ξένος ἐτύγχανον ὢν,
 5 συνεγιγνώσκετε δήπου ἂν μοι εἰ ἐν ἐκείνῃ τῆ φωνῇ τε καὶ
 18 τῶ τρόπῳ ἔλεγον ἐν οἷσπερ ἐτεθράμμην, καὶ δὴ καὶ νῦν
 τοῦτο ὑμῶν δέομαι δίκαιον, ὡς γέ μοι δοκῶ, τὸν μὲν τρόπον
 τῆς λέξεως ἔαν – ἴσως μὲν γὰρ χειρῶν, ἴσως δὲ βελτίων ἂν
 εἶη – αὐτὸ δὲ τοῦτο σκοπεῖν καὶ τούτῳ τὸν νοῦν προσέχειν, εἰ

dan zij’.

17 B 9 *ἀκούσεσθε*: om het geheugen op te frissen: het futurum heeft geen imperativus.

10 *κεκαλλιεπημένους γε λόγους*: ‘een betoog opgesmukt met...’.

17 C 1 *ῥήμασί τε καὶ ὀνόμασιν*: sc. *κεκαλλιεπημένους* ‘van fraaie wendingen en woorden voorzien’.

κεκοσμημένους: sc. *λόγους* ‘een goed opgebouwd betoog’.

2 *εἰκῆ λεγόμενα τοῖς ἐπιτυχοῦσιν ὀνόμασιν*: ‘een betoog zonder plan, in woorden die mij als eerste voor de mond komen’.

3 *μηδεῖς ὑμῶν προσδοκησάτω ἄλλως*: anders dan de Atheners van hem gewend zijn.

5 *ὡςπερ μειρακίῳ πλάττοντι λόγους*: ‘als een kind verhalen verzinnend’.

7 *παρίεμαι*: synoniem van *δέομαι*, misschien iets sterker.

17 D 3 *ἀτεχνῶς οὖν ξένως*: ‘volkomen vreemd’.

δίκαια λέγω ἢ μὴ· δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετή, ῥήτορος δὲ 5
τᾶληθῆ λέγειν.

Πρῶτον μὲν οὖν δίκαιός εἰμι ἀπολογήσασθαι, ὧ ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, πρὸς τὰ πρῶτά μου ψευδῆ κατηγορημένα καὶ τοὺς
πρώτους κατηγοροὺς, ἔπειτα δὲ πρὸς τὰ ὕστερον καὶ τοὺς
ὑστέρους. ἐμοῦ γὰρ πολλοὶ κατήγοροι γεγόνασι πρὸς ὑμᾶς **B**
καὶ πάλαι πολλὰ ἤδη ἔτη καὶ οὐδὲν ἀληθὲς λέγοντες, οὐς
ἐγὼ μᾶλλον φοβοῦμαι ἢ τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον, καίπερ ὄντας καὶ
τούτους δεινούς· ἀλλ' ἐκεῖνοι δεινότεροι, ὧ ἄνδρες, οἱ ὑμῶν
τοὺς πολλοὺς ἐκ παιδῶν παραλαμβάνοντες ἔπειθόν τε καὶ **5**
κατηγόρουσιν ἐμοῦ μᾶλλον οὐδὲν ἀληθές, ὡς ἔστιν τις
Σωκράτης σοφὸς ἀνὴρ, τὰ τε μετέωρα φροντιστῆς καὶ τὰ
ὑπὸ γῆς πάντα ἀνεζητηκῶς καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω
ποιῶν. οὗτοι, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, <οἱ> ταύτην τὴν φήμην **C**
κατασκεδάσαντες, οἱ δεινοὶ εἰσὶν μου κατήγοροι· οἱ γὰρ
ἀκούοντες ἠγοῦνται τοὺς ταῦτα ζητοῦντας οὐδὲ θεοὺς νομί-
ζειν. ἔπειτὰ εἰσὶν οὗτοι οἱ κατήγοροι πολλοὶ καὶ πολὺν χρόνον

18 A 5 *δικαστοῦ μὲν γὰρ αὕτη ἀρετή*: te weten: σκοπεῖν εἰ δίκαια.

7 *δίκαιός εἰμι ἀπολογήσασθαι*: = δίκαιόν ἐστί με ἀπολογήσασθαι.

8 *μου ψευδῆ κατηγορημένα*: ‘de valse beschuldigingen die tegen mij ingebracht worden’; let op de constructie der verba iudicialia. ‘iemand van iets beschuldigen’ *κατηγορέω τί τις*.

18 B 3 *τοὺς ἀμφὶ Ἄνυτον*: ‘Anytus en zijn aanhang’.

4 *ὑμῶν τοὺς πολλοὺς*: niet ‘velen van u’, maar ‘de meesten van u’.

5 *παραλαμβάνοντες*: ‘als leerling aannemend’ zoals velen vertalen, is te expliciet.

6 *μᾶλλον οὐδὲν ἀληθές*: ‘iets wat niet méér waar is’, vert. ‘iets wat evenmin waar is’, evenmin als de beschuldigingen die thans tegen mij worden ingebracht.

7 *σοφὸς ἀνὴρ*: niet ‘een wijs man’, maar ‘een sofist’, waarvoor dit de gangbare aanduiding was.

τὰ τε μετέωρα φροντιστῆς: uitzondering op de regel substantivum regit substantivum in genitivo; ‘iemand die theoretiseert over wat zich in de hemel afspeelt’.

8 *τὸν ἥττω λόγον κρείττω*: de Griek gebruikt bij beide begrippen de comparativus, wij bij één.

- 5 ἤδη κατηγορηκότες, ἔτι δὲ καὶ ἐν ταύτῃ τῇ ἡλικίᾳ λέγοντες πρὸς ὑμᾶς ἐν ἧ ἂν μάλιστα ἐπιστεύσατε, παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μειράκια, ἀτεχνῶς ἐρήμην κατηγοροῦντες ἀπολογουμένου οὐδενός. ὁ δὲ πάντων ἀλογώτατον, ὅτι οὐδὲ τὰ
- D** ὀνόματα οἷόν τε αὐτῶν εἶδέναι καὶ εἰπεῖν, πλήν εἴ τις κωμωδοποιὸς τυγχάνει ὦν. ὅσοι δὲ φθόνῳ καὶ διαβολῇ χρώμενοι ὑμᾶς ἀνέπειθον – οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ πεπεισμένοι ἄλλους πείθοντες – οὗτοι πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν· οὐδὲ γὰρ
- 5 ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ' ἐστὶν αὐτῶν ἐνταυθοῖ οὐδ' ἐλέγξαι οὐδένα, ἀλλ' ἀνάγκη ἀτεχνῶς ὥσπερ σκιαμαχεῖν ἀπολογουμένον τε καὶ ἐλέγχειν μηδενὸς ἀποκρινομένου. ἀξιώσατε οὖν καὶ ὑμεῖς, ὥσπερ ἐγὼ λέγω, διττούς μου τοὺς κατηγοροὺς γεγονέναι, ἐτέρους μὲν τοὺς ἄρτι κατηγο-
- E** ρήσαντας, ἐτέρους δὲ τοὺς πάλαι οὖς ἐγὼ λέγω, καὶ οἰήθητε δεῖν πρὸς ἐκείνους πρῶτόν με ἀπολογήσασθαι· καὶ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνων πρότερον ἠκούσατε κατηγορούντων καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ τῶνδε τῶν ὕστερον.
- 5 Εἶεν· ἀπολογητέον δὴ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, καὶ
- 19** ἐπιχειρητέον ὑμῶν ἐξελέσθαι τὴν διαβολὴν ἣν ὑμεῖς ἐν πολλῷ χρόνῳ ἔσχετε ταύτην ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ. βουλοίμην μὲν οὖν ἂν τοῦτο οὕτως γενέσθαι, εἴ τι ἄμεινον καὶ ὑμῖν καὶ ἐμοί, καὶ πλεον τί με ποιῆσαι ἀπολογούμενον·

-
- 18 C 6** παῖδες ὄντες ἔνιοι ὑμῶν καὶ μειράκια: παῖδες - jongens (tot aan / in de puberteit); μειράκια - kleine kinderen.
- 7 ἐρήμην: 'zonder weerwoord van de aangeklaagde'.
- 18 D 1** ὀνόματα οἷόν τε αὐτῶν εἶδέναι: het ging dus om anonieme laster.
- 4 οὗτοι πάντες ἀπορώτατοί εἰσιν: 'tegen al die lieden kan men niets beginnen'. οὐδὲ γὰρ ἀναβιβάσασθαι οἷόν τ' ἐστὶν: 'het is niet mogelijk hen te dagvaarden'.
- 19 A 1** τὴν διαβολὴν: actief 'de kwade dunk'.
- 2 ἔσχετε: 'gekregen hebt'.
- 3 τοῦτο οὕτως γενέσθαι: sc. ἐξελέσθαι τὴν διαβολὴν.
εἴ... ἄμεινον: = εἰ τοῦτο ἄμεινόν ἐστιν.
- τι: 'in enig opzicht', 'enigszins'.
- 4 πλεον τί με ποιῆσαι: 'ik succes heb', 'ik er iets mee opschieft'.
-

οἶμαι δὲ αὐτὸ χαλεπὸν εἶναι, καὶ οὐ πάνυ με λανθάνει οἶόν 5
 ἔστιν. ὅμως τοῦτο μὲν ἴτω ὅπη τῷ θεῷ φίλον, τῷ δὲ νόμῳ
 πειστέον καὶ ἀπολογητέον.

Ἀναλάβωμεν οὖν ἐξ ἀρχῆς τίς ἡ κατηγορία ἐστὶν ἐξ ἧς ἡ **B**
 ἐμὴ διαβολὴ γέγονεν, ἣ δὴ καὶ πιστεύων Μέλητός με
 ἐγράψατο τὴν γραφὴν ταύτην. εἶεν· τί δὴ λέγοντες
 διέβαλλον οἱ διαβάλλοντες; ὥσπερ οὖν κατηγορῶν τὴν
 ἀντωμοσίαν δεῖ ἀναγνῶναι αὐτῶν· «Σωκράτης ἀδικεῖ 5
 καὶ περιεργάζεται ζητῶν τά τε ὑπὸ γῆς
 καὶ οὐράνια καὶ τὸν ἥττω λόγον κρείττω **C**
 ποιῶν καὶ ἄλλους ταῦτά ταῦτα διδάσκων». **C**
 τοιαύτη τίς ἐστίν· ταῦτα γὰρ ἑωρᾶτε καὶ αὐτοὶ ἐν τῇ
 Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ, Σωκράτη τινὰ ἐκεῖ περιφερόμενον,
 φάσκοιτά τε ἀεροβατεῖν καὶ ἄλλην πολλὴν φλυαρίαν 5
 φλυαροῦντα, ὧν ἐγὼ οὐδὲν οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν πέρι
 ἐπαῖω. καὶ οὐχ ὡς ἀτιμάζω λέγω τὴν τοιαύτην ἐπιστήμην,
 εἴ τις περὶ τῶν τοιούτων σοφός ἐστιν – μὴ πως ἐγὼ ὑπὸ
 Μελήτου τσαούτας δίκας φεύγοιμι – ἀλλὰ γὰρ ἐμοὶ τούτων,

19 A 5 οἶόν ἐστιν: ‘hoe het is’, ‘hoe hachelijk mijn situatie is’.

6 τοῦτο: ‘mijn verdediging’ of ‘het proces’.

8 ἡ κατηγορία: ‘de beschuldiging’.

19 B 1 ἡ ἐμὴ διαβολή: passief ‘mijn slechte reputatie’.

4 ὥσπερ οὖν κατηγορῶν: ‘alsof het gaat om <echte> aanklagers’; Socrates wil dus de lasterpraat van kwaadsprekers op dezelfde manier afhandelen als een officiële schriftelijke aanklacht.

τὴν ἀντωμοσίαν: ‘de aanklacht’.

5 ἀναγνῶναι: ‘voorlezen’.

6 περιεργάζεται ζητῶν: ‘hij steekt zijn neus in zaken die hem niet aangaan door onderzoek’.

19 C 3 τοιαύτη τίς ἐστίν: sc. ἡ ἀντωμοσία.

ἐν τῇ Ἀριστοφάνους κωμῳδίᾳ: de *Nubes*.

4 περιφερόμενον: ‘rondzwevend’.

7 ἐπαῖω: περὶ τινος - ergens verstand van hebben.

8 μὴ πως ἐγὼ ὑπὸ Μελήτου τσαούτας δίκας φεύγοιμι: ‘voor iets dergelijks hoop ik niet door M. vervolgd te worden’.

9 τούτων... οὐδὲν μέτεστιν: bevestigt enigszins versterkt nogmaals ὧν οὐδὲν πέρι

D ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν μέτεστιν. μάρτυρας δὲ αὖ ὑμῶν τοὺς πολλοὺς παρέχομαι, καὶ ἀξιῶ ὑμᾶς ἀλλήλους διδάσκειν τε καὶ φράζειν, ὅσοι ἐμοῦ πρόποτε ἀκηκόατε διαλεγομένου – πολλοὶ δὲ ὑμῶν οἱ τοιοῦτοὶ εἰσιν – φράζετε οὖν ἀλλήλοις εἰ
 5 πρόποτε ἢ μικρὸν ἢ μέγα ἤκουσέ τις ὑμῶν ἐμοῦ περὶ τῶν τοιούτων διαλεγομένου, καὶ ἐκ τούτου γνώσεσθε ὅτι τοιαῦτ' ἐστὶ καὶ τᾶλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν.

Ἄλλὰ γὰρ οὔτε τούτων οὐδὲν ἐστίν, οὐδέ γ' εἴ τις ἀκηκόατε ὡς ἐγὼ παιδεύειν ἐπιχειρῶ ἀνθρώπους καὶ
E χρήματα πράττομαι, οὐδὲ τοῦτο ἀληθές. ἐπεὶ καὶ τοῦτό γέ μοι δοκεῖ καλὸν εἶναι, εἴ τις οἴός τ' εἴη παιδεύειν ἀνθρώπους ὡσπερ Γοργίας τε ὁ Λεοντῖνος καὶ Προδίκος ὁ Κεῖτος καὶ Ἰππίας ὁ Ἡλεῖος. τούτων γὰρ ἕκαστος, ὦ ἄνδρες, οἴός τ'
 5 ἐστὶν ἰὼν εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων τοὺς νέους – οἷς ἕξεστι τῶν ἑαυτῶν πολιτῶν προῖκα συνεῖναι ἢ ἂν βούλωνται –
20 τούτους πείθουσι τὰς ἐκείνων συνουσίας ἀπολιπόντας σφίσι συνεῖναι χρήματα δίδοντας καὶ χάριν προσεδέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλος ἀνὴρ ἐστὶ Πάριος ἐνθάδε σοφὸς ὃν ἐγὼ ἠσάμην ἐπιδημοῦντα· ἔτυχον γὰρ προσελθὼν ἀνδρὶ ὃς τετέλεκε
 5 χρήματα σοφισταῖς πλείω ἢ σύμπαντες οἱ ἄλλοι, Καλλία τῷ

ἐπαίω.

19 D 7 τᾶλλα περὶ ἐμοῦ ἃ οἱ πολλοὶ λέγουσιν: de logica van de passage is bijzonder zwak: eerst worden οἱ πολλοὶ aangeroepen als getuigen à décharge, daarna wordt gesteld dat wat οἱ πολλοὶ rondbazuinen loze praatjes zijn.

19 E 6 συνεῖναι: didactisch op te vatten 'les krijgen van', 'stage lopen bij'.

7 τούτους πείθουσι: zet de zin anacolouthisch voort.

20 A 1 συνουσίας: wederom didactisch, bijna 'lessen'.

2 ἐπεὶ: hier 'trouwens'.

3 ἄλλος ἀνὴρ ἐστὶ Πάριος: niet 'nog iemand anders uit Paros', maar 'nog iemand anders, hij komt uit Paros'.

Πάριος ἐνθάδε σοφός: uit het vervolg blijkt dat het gaat om de Pariër Euënus.

4 ἐπιδημοῦντα: 'in Athene verblijvend' (niet alleen destijds, maar nog steeds).

ἔτυχον γὰρ προσελθὼν ἀνδρὶ: wie dit voor het eerst leest zonder de achtergrond te kennen zal niet meteen opmerken dat Socrates vóórdat hij verder gaat met de man uit Paros begint over de Athener Callias.

Ἴππονίκου· τοῦτον οὖν ἀνηρόμην – ἐστὸν γὰρ αὐτῷ δύο ὑεῖ –
 «ὦ Καλλία», ἦν δ' ἐγώ, «εἰ μὲν σου τῶ ὑεῖ πῶλῳ ἢ μόνῳ
 ἐγενέσθην, εἴχομεν ἂν αὐτοῖν ἐπιστάτην λαβεῖν καὶ
 μισθώσασθαι ὃς ἔμελλεν αὐτῷ καλῶ τε κάγαθῶ ποιήσειν **B**
 τὴν προσήκουσαν ἀρετὴν, ἦν δ' ἂν οὗτος ἢ τῶν ἵππικῶν τις
 ἢ τῶν γεωργικῶν· νῦν δ' ἐπειδὴ ἀνθρώπῳ ἐστὸν, τίνα αὐτοῖν
 ἐν νῶ ἔχεις ἐπιστάτην λαβεῖν; τίς τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, τῆς
 ἀνθρωπίνης τε καὶ πολιτικῆς, ἐπιστήμων ἐστίν; οἶμαι γὰρ σε **5**
 ἐσκέφθαι διὰ τὴν τῶν ὑέων κτῆσιν. ἔστιν τις», ἔφην ἐγώ, «ἢ
 οὐ;» «πάνυ γε», ἦν δ' ὅς. «τίς», ἦν δ' ἐγώ, «καὶ ποδαπός, καὶ
 πόσου διδάσκει;» «Εὐήνος», ἔφη, «ὦ Σώκρατες, Πάριος,
 πέντε μῶν». καὶ ἐγώ τὸν Εὐήνον ἐμακάρισα εἰ ὡς ἀληθῶς **C**
 ἔχοι ταύτην τὴν τέχνην καὶ οὕτως ἐμμελῶς διδάσκει. ἐγὼ
 γοῦν καὶ αὐτὸς ἐκαλλυνόμεν τε καὶ ἠβρυνόμεν ἂν εἰ
 ἠπιστάμην ταῦτα· ἀλλ' οὐ γὰρ ἐπίσταμαι, ὦ ἄνδρες
 Ἀθηναῖοι. **5**

20 A 8 εἴχομεν ἂν: irrealis.

ἐπιστάτην: 'oppasser', 'verzorger'.

20 B 2 τὴν προσήκουσαν ἀρετὴν: acc. resp. 'met betrekking tot hun specifieke kwaliteit'.

τῶν ἵππικῶν τις: lett. 'iemand van de hippischen', vert. 'iemand met deskundigheid op het gebied van paarden'.

6 ἐσκέφθαι: 'in ogenschouw genomen hebben', 'over iets nagedacht hebben'.

διὰ τὴν τῶν ὑέων κτῆσιν: 'vanwege het feit dat ge zonen hebt'.

8 πόσου: 'voor hoeveel', 'tegen welke honorering'.

20 C 2 ἐμμελῶς: 'harmonieus', d.w.z. de prijs past bij de prestatie 'voor een redelijk bedrag'.

3 ἐκαλλυνόμεν τε καὶ ἠβρυνόμεν ἂν: 'ik zou blij en trots zijn'.

II

Ἵπολάβοι ἂν οὖν τις ὑμῶν ἴσως· “Ἄλλ , ὦ Σώκρατες, τὸ
σὸν τί ἐστὶ πρᾶγμα; πόθεν αἱ διαβολαὶ σοι αὐταὶ γεγούασιν;
οὐ γὰρ δήπου σοῦ γε οὐδὲν τῶν ἄλλων περιττότερον
πραγματευομένου ἔπειτα τσαύτη φήμη τε καὶ λόγος
10 γέγονεν, εἰ μὴ τι ἔπραττες ἀλλοῖον ἢ οἱ πολλοί. λέγε οὖν
D ἡμῖν τί ἐστὶν, ἵνα μὴ ἡμεῖς περὶ σοῦ αὐτοσχεδιάζωμεν.”
ταυτί μοι δοκεῖ δίκαια λέγειν ὁ λέγων, καὶ γὰρ ὑμῖν
πειράσομαι ἀποδείξαι τί ποτ’ ἐστὶν τοῦτο ὃ ἐμοὶ πεποιήκεν τό
τε ὄνομα καὶ τὴν διαβολήν. ἀκούετε δή. καὶ ἴσως μὲν δόξω
5 τισὶν ὑμῶν παίξειν· εὖ μέντοι ἴστε, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν
ἔρω. ἐγὼ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, δι’ οὐδὲν ἀλλ’ ἢ διὰ
σοφίαν τινὰ τοῦτο τὸ ὄνομα ἔσχηκα. ποίαν δὴ σοφίαν
ταύτην; ἢ περὶ ἐστὶν ἴσως ἀνθρωπίνῃ σοφία· τῷ ὄντι γὰρ
κινδυνεύω ταύτην εἶναι σοφός. οὗτοι δὲ τάχ’ ἂν, οὓς ἄρτι
E ἔλεγον, μείζω τινὰ ἢ κατ’ ἀνθρωπον σοφίαν σοφοὶ εἶεν, ἢ
οὐκ ἔχω τί λέγω· οὐ γὰρ δὴ ἔγωγε αὐτὴν ἐπίσταμαι, ἀλλ’
ὅστις φησὶ ψεύδεται τε καὶ ἐπὶ διαβολῇ τῇ ἐμῇ λέγει. καὶ
μοι, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, μὴ δορυβήσητε, μηδ’ ἐὰν δόξω τι
5 ὑμῖν μέγα λέγειν· οὐ γὰρ ἐμὸν ἔρω τὸν λόγον ὃν ἂν λέγω,

-
- 20 C 6 τὸ σὸν τί ἐστὶ πρᾶγμα: ‘die bezigheid van jou, waar bestaat die uit?’.
8 σοῦ γε οὐδὲν τῶν ἄλλων περιττότερον πραγματευομένου: ‘als je niets
excentriekers bekokstoofd dan andere (sc. gewone) mensen.
10 εἰ μὴ τι ἔπραττες ἀλλοῖον ἢ οἱ πολλοί: herhaalt in iets andere bewoordingen
de in de genitivus absolutus gestelde voorwaarde; de herhaling met andere
woorden van een conditionele protasis is typisch voor de stijl van Plato.
20 D 1 αὐτοσχεδιάζωμεν: αὐτοσχεδιάζω - improviseren, lukraak te werk gaan
(zonder goede voorbereiding of argumenten).
20 E 1 μείζω τινὰ ἢ κατ’ ἀνθρωπον σοφίαν: daartoe rekent Socrates theologie en
physica, kortom datgene waarmede de Ionische natuurfilosofen zich
bezigielden.
2 οὐκ ἔχω τί λέγω: sc. ταύτην τὴν σοφίαν; dus niet ‘ik weet niet wat ik zeggen
moet’, maar ‘ik weet niet hoe ik die (anders) moet noemen’.
5 μέγα λέγειν: ‘aanmatigend spreken’.
-

ἀλλ' εἰς ἀξιόχρεων ὑμῖν τὸν λέγοντα ἀνοίσω. τῆς γὰρ ἐμῆς, εἰ δὴ τίς ἐστὶν σοφία καὶ οἶα, μάρτυρα ὑμῖν παρεξέομαι τὸν θεὸν τὸν ἐν Δελφοῖς. Χαιρεφῶντα γὰρ ἴστε ποῦ. οὗτος ἐμὸς 21
 τε ἐταῖρος ἦν ἐκ νέου καὶ ὑμῶν τῷ πλήθει ἐταῖρός τε καὶ συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην καὶ μεθ' ὑμῶν κατήλθε. καὶ ἴστε δὴ οἷος ἦν Χαιρεφῶν, ὡς σφοδρὸς ἐφ' ὅτι ὀρμήσειεν. καὶ δὴ ποτε καὶ εἰς Δελφοὺς ἐλθὼν ἐτόλμησε τοῦτο 5
 μαντεύσασθαι – καί, ὅπερ λέγω, μὴ θορυβεῖτε, ᾧ ἄνδρες – ἤρτετο γὰρ δὴ εἶ τις ἐμοῦ εἴη σοφώτερος. ἀνεῖλεν οὖν ἡ Πυθία μηδένα σοφώτερον εἶναι. καὶ τούτων πέρι ὁ ἀδελφὸς ὑμῖν αὐτοῦ οὐτοσί μαρτυρήσει, ἐπειδὴ ἐκεῖνος τετελεῦτήκεν.

Σκέψασθε δὴ ὧν ἔνεκα ταῦτα λέγω· μέλλω γὰρ ὑμᾶς B
 διδάξειν ὅθεν μοι ἡ διαβολὴ γέγονεν. ταῦτα γὰρ ἐγὼ ἀκούσας ἐνεδυμούμην οὕτωςί· “Τί ποτε λέγει ὁ θεός, καὶ τί ποτε αἰνίττεται; ἐγὼ γὰρ δὴ οὔτε μέγα οὔτε σμικρὸν σύννοδα ἐμαυτῷ σοφὸς ὢν· τί οὖν ποτε λέγει φάσκων ἐμὲ σοφώτατον 5
 εἶναι; οὐ γὰρ δήπου ψεύδεται γε· οὐ γὰρ θέμις αὐτῷ.” καὶ πολὺν μὲν χρόνον ἠπόρουσεν τί ποτε λέγει· ἔπειτα μόγις πάνυ ἐπὶ ζήτησιν αὐτοῦ τοιαύτην τινὰ ἐτραπόμην. ἤλθον ἐπὶ τινὰ τῶν δοκούντων σοφῶν εἶναι, ὡς ἐνταῦθα εἶπερ ποῦ ἐλέγξων C
 τὸ μαντεῖον καὶ ἀποφανῶν τῷ χρησμῷ ὅτι “Οὐτοσί ἐμοῦ σοφώτερός ἐστι, σὺ δ' ἐμὲ ἔφησθα.” διασκοπῶν οὖν τοῦτον – ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν, ἦν δὲ τις τῶν πολιτικῶν πρὸς ὃν ἐγὼ σκοπῶν τοιοῦτόν τι ἔπαθον, ᾧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, 5

20 E 6 ἀξιόχρεων ὑμῖν τὸν λέγοντα: ‘een voor jullie betrouwbaar zegsman’. ἀξιόχρεως - betrouwbaar, credietwaardig.

21 A 2 ἐταῖρος: in een filosofische context is ἐταῖρος een leerling.

ὑμῶν τῷ πλήθει ἐταῖρός: ‘een aanhanger van de democratie’; in een politieke context is ἐταῖρος een partijganger.

3 συνέφυγε τὴν φυγὴν ταύτην: de ballingschap van de democraten onder het bewind van de dertig na de val van Athene in 404 vC.

μεθ' ὑμῶν κατήλθε: terugkeer uit ballingschap was al na acht maanden mogelijk.

21 C 4 ὀνόματι γὰρ οὐδὲν δέομαι λέγειν: ‘ik heb er geen behoefte aan hem bij de naam te noemen’.

καὶ διαλεγόμενος αὐτῶ – ἔδοξέ μοι οὗτος ὁ ἀνὴρ δοκεῖν μὲν εἶναι σοφὸς ἄλλοις τε πολλοῖς ἀνθρώποις καὶ μάλιστα ἑαυτῶ, εἶναι δ' οὐ· κᾶπειτα ἐπειρώμην αὐτῶ δεικνύναι ὅτι

- D** οἷοίτο μὲν εἶναι σοφός, εἴη δ' οὐ. ἐντεῦθεν οὖν τούτῳ τε ἀπηχθόμην καὶ πολλοῖς τῶν παρόντων· πρὸς ἑμαυτὸν δ' οὖν ἀπιὼν ἐλογιζόμην ὅτι τούτου μὲν τοῦ ἀνθρώπου ἐγὼ σοφώτερός εἰμι· κινδυνεύει μὲν γὰρ ἡμῶν οὐδέτερος οὐδὲν
 5 καλὸν κἀγαθὸν εἰδέναι, ἀλλ' οὗτος μὲν οἶεται τι εἰδέναι οὐκ εἰδώς, ἐγὼ δέ, ὡσπερ οὖν οὐκ οἶδα, οὐδὲ οἶομαι· ἔοικα γοῦν τούτου γε σμικρῶ τι αὐτῶ τούτῳ σοφώτερος εἶναι, ὅτι ἂ μὴ οἶδα οὐδὲ οἶομαι εἰδέναι. ἐντεῦθεν ἐπ' ἄλλον ἦα τῶν
E ἐκείνου δοκούντων σοφωτέρων εἶναι καὶ μοι ταυτὰ ταῦτα ἔδοξε, καὶ ἐνταῦθα κἀκείνῳ καὶ ἄλλοις πολλοῖς ἀπηχθόμην.

Μετὰ ταῦτ' οὖν ἤδη ἐφεξῆς ἦα, αἰσθανόμενος μὲν [καὶ] λυπούμενος καὶ δεδιώς ὅτι ἀπηχθανόμην, ὅμως δὲ ἀναγκαῖον
 5 ἐδόκει εἶναι τὸ τοῦ θεοῦ περὶ πλείστου ποιεῖσθαι – ἰτέον οὖν, σκοποῦντι τὸν χρησμὸν τί λέγει, ἐπὶ ἅπαντας τοὺς τι
 22 δοκοῦντας εἰδέναι. καὶ νῆ τὸν κύνα, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι – δεῖ γὰρ πρὸς ὑμᾶς τᾶλληθῆ λέγειν – ἥ μὴν ἐγὼ ἔπαθόν τι τοιοῦτον· οἱ μὲν μάλιστα εὐδοκιμοῦντες ἔδοξάν μοι ὀλίγου δεῖν τοῦ πλείστου ἐνδεεῖς εἶναι ζητοῦντι κατὰ τὸν θεόν, ἄλλοι
 5 δὲ δοκοῦντες φαυλότεροι ἐπεικίεστεροι εἶναι ἄνδρες πρὸς τὸ φρονίμως ἔχειν. δεῖ δὴ ὑμῖν τὴν ἐμὴν πλάνην ἐπιδειξάι ὡσπερ πόνους τινὰς πονοῦντος ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἢ μαντεία

- 21 D 2 **πολλοῖς τῶν παρόντων**: niet 'degenen die (daarbij toen) aanwezig waren', maar 'de hier (bij het proces) aanwezigen'.
 πρὸς ἑμαυτὸν: hoort bij ἐλογιζόμην, niet bij ἀπιὼν.
 21 E 3 **αἰσθανόμενος μὲν καὶ λυπούμενος καὶ δεδιώς**: 'tot mijn verdriet en vrees bemerkende'.
 22 A 4 **ζητοῦντι κατὰ τὸν θεόν**: 'een onderzoek instellende overeenkomstig de bedoeling van de god'. Met het woord 'naar' - dat immers twee verschillende betekenissen heeft, 'volgens' en 'met betrekking tot' - kan men twee opties open houden.
 6 ὡσπερ πόνους τινὰς πονοῦντος ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἢ μαντεία γένοιτο:
 7 ἵνα μοι καὶ ἀνέλεγκτος ἢ μαντεία γένοιτο: typisch Griekse finale bijzin

γένοιτο. μετὰ γὰρ τοὺς πολιτικούς ἦα ἐπὶ τοὺς ποιητὰς τοὺς
 τε τῶν τραγωδιῶν καὶ τοὺς τῶν διδυράμβων καὶ τοὺς **B**
 ἄλλους, ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληψόμενος ἑμαυτὸν
 ἀμαθέστερον ἐκείνων ὄντα. ἀναλαμβάνων οὖν αὐτῶν τὰ
 ποιήματα ἃ μοι ἐδόκει μάλιστα πεπραγματεῦσθαι αὐτοῖς,
 διηρώτων ἂν αὐτοὺς τί λέγοιεν, ἴν' ἅμα τι καὶ μανθάνοιμι **5**
 παρ' αὐτῶν. αἰσχύνομαι οὖν ὑμῖν εἰπεῖν, ὦ ἄνδρες, τάληθῆ·
 ὅμως δὲ ῥητέον. ὡς ἔπος γὰρ εἰπεῖν ὀλίγου αὐτῶν ἅπαντες οἱ
 παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν.
 ἔγνω οὖν αὖ καὶ περὶ τῶν ποιητῶν ἐν ὀλίγῳ τοῦτο, ὅτι οὐ
 σοφία ποιοῖεν ἢ ποιοῖεν, ἀλλὰ φύσει τινὶ καὶ ἐνδουσιάζοντες **C**
 ὡσπερ οἱ θεομάντεις καὶ οἱ χρησμοῦδοί· καὶ γὰρ οὗτοι
 λέγουσι μὲν πολλὰ καὶ καλὰ, ἴσασι δὲ οὐδὲν ὧν λέγουσι.
 τοιοῦτόν τί μοι ἐφάνησαν πάθος καὶ οἱ ποιηταὶ πεπονθότες,
 καὶ ἅμα ἠσθόμην αὐτῶν διὰ τὴν ποίησιν οἰόμενων καὶ **5**
 τᾶλλα σοφωτάτων εἶναι ἀνθρώπων ἢ οὐκ ἦσαν. ἀπῆα οὖν
 καὶ ἐντεῦθεν τῷ αὐτῷ οἴομενος περιγεγονέναι ᾧπερ καὶ τῶν
 πολιτικῶν.

Τελευτῶν οὖν ἐπὶ τοὺς χειροτέχνους ἦα· ἑμαυτῷ γὰρ
 συνήδη οὐδὲν ἐπισταμένῳ ὡς ἔπος εἰπεῖν, τούτους δὲ γ' ἤδη **D**
 ὅτι εὐρήσοιμι πολλὰ καὶ καλὰ ἐπισταμένους. καὶ τούτου μὲν
 οὐκ ἐψεύσθην, ἀλλ' ἠπίσταντο ἢ ἐγὼ οὐκ ἠπιστάμην καὶ

(locus classicus is Hom. Od. 9, 13) die niet het doel beschrijft dat met het regerend verbum wordt beoogd – Socrates wilde immers aantonen dat de god géén gelijk had – maar het onverwachte of teleurstellende resultaat; de grens tussen finale en consecutieve bijzinnen is vager dan de schoolgrammatica wil doen geloven.

ἀνέλεγκτος: - onweerlegd, onweerlegbaar.

22 B 7 οἱ παρόντες ἂν βέλτιον ἔλεγον περὶ ὧν αὐτοὶ ἐπεποιήκεσαν: het publiek bleek meer verstand te hebben van de strekking van dichtwerken dan de dichters zelf.

9 ὅτι οὐ σοφία ποιοῖεν: ‘dat zij niet dichtten als vakbekwame, goed opgeleide lieden’.

22 C 7 τῷ αὐτῷ οἴομενος περιγεγονέναι: ‘menende (hen) evenzeer (door hetzelfde) te overtreffen’. N.B. *περιγίγνομαι* *τινος* - iemand overtreffen.

μου ταύτη σοφώτεροι ἦσαν. ἀλλ' , ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
 5 ταυτόν μοι ἔδοξαν ἔχειν ἀμάρτημα ὅπερ καὶ οἱ ποιηταὶ καὶ οἱ
 ἀγαθοὶ δημιουργοὶ – διὰ τὸ τὴν τέχνην καλῶς ἐξεργάζεσθαι
 ἕκαστος ἡξίου καὶ τᾶλλα τὰ μέγιστα σοφώτατος εἶναι – καὶ
E αὐτῶν αὕτη ἡ πλημμύελλεια ἐκείνην τὴν σοφίαν ἀποκρύπτειν·
 ὥστε με ἑμαυτὸν ἀνερωτᾶν ὑπὲρ τοῦ χρησιμοῦ πόττερα
 δεξαίμην ἂν οὕτως ὥσπερ ἔχω ἔχειν, μήτε τι σοφὸς ὢν τὴν
 ἐκείνων σοφίαν μήτε ἀμαθῆς τὴν ἀμαθίαν, ἢ ἀμφότερα ἂ
 5 ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἔχειν. ἀπεκρινάμην οὖν ἑμαυτῷ καὶ τῷ
 χρησιμῷ ὅτι μοι λυσιτελοῖ ὥσπερ ἔχω ἔχειν.

Ἐκ ταυτησὶ δὴ τῆς ἐξετάσεως, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
23 πολλαὶ μὲν ἀπέχθεται μοι γεγονάσι καὶ οἶα χαλεπώταται
 καὶ βαρύτεραι, ὥστε πολλὰς διαβολὰς ἀπ' αὐτῶν γεγονέναι,
 ὄνομα δὲ τοῦτο λέγεσθαι, σοφὸς εἶναι· οἴονται γὰρ με
 ἐκάστοτε οἱ παρόντες ταῦτα αὐτὸν εἶναι σοφὸν ἂ ἂν ἄλλον
 5 ἐξελέγξω. τὸ δὲ κινδυνεύει, ὧ ἄνδρες, τῷ ὄντι ὁ θεὸς σοφὸς
 εἶναι, καὶ ἐν τῷ χρησιμῷ τούτῳ τοῦτο λέγειν, ὅτι ἡ
 ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἀξία ἐστὶν καὶ οὐδενός. καὶ
B φαίνεται τοῦτον λέγειν τὸν Σωκράτη, προσκεχερηθῆσαι δὲ τῷ
 ἐμῷ ὀνόματι, ἐμὲ παράδειγμα ποιούμενος, ὥσπερ ἂν <εἰ>
 εἶποι ὅτι “Οὗτος ὑμῶν, ὧ ἄνθρωποι, σοφώτατός ἐστιν, ὅστις
 ὥσπερ Σωκράτης ἔγνωκεν ὅτι οὐδενὸς ἀξίός ἐστι τῆ ἀληθεία

22 D 8 αὐτῶν αὕτη ἡ πλημμύελλεια: ‘die verkeerde opvatting van hen’.

22 E 1 ἀποκρύπτειν: hierbij te denken ἔδοξε. De variae lectiones in B en T zijn als faciliores uit de vera lectio verklaarbaar; in de schooledities van Broos, v.d. Wal en Koster krijgt ἀπέκρυπτεν terecht de voorkeur.

6 ὅτι μοι λυσιτελοῖ: ‘dat het beter, nuttiger voor mij zou zijn’. λυσιτελοῖ = λυσιτελοίη; in de schoolgrammatica leren we λύοιμι, λύοις, λύοι, maar bij de verba contracta φιλοίην, φιλοίης, φιλοίη; dit laatste vervoegingstype heet optativus atticus; de verba contracta worden in de singularis meestal, maar lang niet altijd, vervoegd als optativus atticus, in de pluralis ziet men echter slechts sporadisch vormen als φιλοίησθε in plaats van φιλοῖσθε.

7 ἐξετάσεως: ἐξετάσις - onderzoek.

23 A 4 ἂ ἂν ἄλλον ἐξελέγξω: lett.: in wat ik een ander weerleg / bestrijd; vert.: ‘waarin ik de onwetendheid van een ander aantoon’.

πρὸς σοφίαν.” ταῦτ’ οὖν ἐγὼ μὲν ἔτι καὶ νῦν περιῶν ζητῶ 5
καὶ ἐρευνῶ κατὰ τὸν θεὸν καὶ τῶν ἀστῶν καὶ ξένων ἄν τινα
οἴωμαι σοφὸν εἶναι· καὶ ἐπειδὴν μοι μὴ δοκῆ, τῷ θεῷ βοη-
θῶν ἐνδείκνυμαι ὅτι οὐκ ἔστι σοφός. καὶ ὑπὸ ταύτης τῆς
ἀσχολίας οὔτε τι τῶν τῆς πόλεως προᾶξάι μοι σχολή γέγονεν
ἄξιον λόγου οὔτε τῶν οἰκείων, ἀλλ’ ἐν πενία μυρία εἰμι διὰ C
τὴν τοῦ θεοῦ λατρείαν.

Πρὸς δὲ τούτοις οἱ νέοι μοι ἐπακολουθοῦντες – οἷς μάλιστα
σχολή ἐστίν, οἱ τῶν πλουσιωτάτων – αὐτόματοι, χαίρουσιν
ἀκούοντες ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων, καὶ αὐτοὶ πολλάκις 5
ἐμὲ μιμουῦνται, εἶτα ἐπιχειροῦσιν ἄλλους ἐξετάζειν· κᾶπειτα,
οἶμαι, εὐρίσκουσι πολλὴν ἀφρονίαν οἰομένων μὲν εἰδέναι τι
ἀνθρώπων, εἰδόντων δὲ ὀλίγα ἢ οὐδέν. ἐντεῦθεν οὖν οἱ ὑπ’
αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἐμοὶ ὀργίζονται, οὐχ αὐτοῖς, καὶ λέγουσιν D
ὡς Σωκράτης τίς ἐστι μιαρώτατος καὶ διαφθείρει τοὺς νέους·
καὶ ἐπειδὴν τις αὐτοὺς ἐρωτᾷ ὅτι ποιῶν καὶ ὅτι διδάσκων,
ἔχουσι μὲν οὐδὲν εἰπεῖν ἀλλ’ ἀγνοοῦσιν, ἵνα δὲ μὴ δοκῶσιν
ἀπορεῖν, τὰ κατὰ πάντων τῶν φιλοσοφούντων πρόχειρα 5
ταῦτα λέγουσιν, ὅτι “τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς” καὶ
“θεοὺς μὴ νομίζειν” καὶ “τὸν ἥπτω λόγον κρεῖττω ποιεῖν.”
τὰ γὰρ ἀληθῆ οἴομαι οὐκ ἂν ἐδέλοισιν λέγειν, ὅτι κατάδηλοι
γίνονται προσποιοῦμενοι μὲν εἰδέναι, εἰδότες δὲ οὐδέν. ἅπε
οὖν οἶμαι φιλότιμοι ὄντες καὶ σφοδροὶ καὶ πολλοί, καὶ E

23 C 4 **αὐτόματοι**: praedicatief bij ἐπακολουθοῦντες.

5 **ἐξεταζομένων τῶν ἀνθρώπων**: is de genitivus afhankelijk van ἀκούοντες of is hij absolutus? ἐξετάζω heeft geen vol equivalent in het Nederlands, een ‘moeilijk’ woord; de meest voorkomende betekenissen zijn ‘ondervragen’, ‘onderzoeken’ en ‘bewijzen’.

8 **ὀλίγα ἢ οὐδέν**: ‘zo goed als niets’.

23 D 2 **Σωκράτης τίς ἐστι μιαρώτατος**: ‘Socrates is een ontzettende smeerlap’.

5 **πρόχειρα ταῦτα λέγουσιν**: ‘uiten die stereotiepe beschuldigingen’.

10 **φιλότιμοι**: lett. ‘eerzuchtig’, hier eerder ‘handelend uit valse schaamte, omdat ze niet willen afgaan’.

23 E 1 **σφοδροὶ**: ‘heftig’, ‘fel’.

συντεταμένως καὶ πιθανῶς λέγοντες περὶ ἐμοῦ, ἐμπεπλήκασιν ὑμῶν τὰ ὄτα καὶ πάλαι καὶ σφοδρῶς διαβάλλοντες. ἐκ τούτων καὶ Μέλητός μοι ἐπέδετο καὶ
 5 Ἄνυτος καὶ Λύκων, Μέλητος μὲν ὑπὲρ τῶν ποιητῶν
 24 ἀρχόμενος, Ἄνυτος δὲ ὑπὲρ τῶν δημιουργῶν καὶ τῶν πολιτικῶν, Λύκων δὲ ὑπὲρ τῶν ῥητόρων· ὥστε, ὅπερ ἀρχόμενος ἐγὼ ἔλεγον, θαυμάζοιμ' ἂν εἰ οἷός τ' εἶην ἐγὼ ὑμῶν ταύτην τὴν διαβολὴν ἐξελέσθαι ἐν οὕτως ὀλίγῳ χρόνῳ
 5 οὕτω πολλὴν γεγονυῖαν. ταῦτ' ἔστιν ὑμῖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὰληθῆ, καὶ ὑμᾶς οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν ἀποκρυψάμενος ἐγὼ λέγω οὐδ' ὑποστειλάμενος. καίτοι οἶδα σχεδὸν ὅτι αὐτοῖς τούτοις ἀπεχθάνομαι, ὃ καὶ τεκμήριον ὅτι ἀληθῆ λέγω καὶ ὅτι αὕτη ἐστὶν ἡ διαβολή ἢ ἐμῆ καὶ τὰ
 B αἴτια ταῦτά ἐστιν. καὶ ἐάντε νῦν ἐάντε αὔθις ζητήσητε ταῦτα, οὕτως εὐρήσετε.

Περὶ μὲν οὖν ὧν οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι κατηγόρουσιν αὕτη ἔστω ἰκανὴ ἀπολογία πρὸς ὑμᾶς· πρὸς δὲ Μέλητον τὸν
 5 ἀγαθὸν καὶ φιλόπολιν, ὡς φησι, καὶ τοὺς ὑστέρους μετὰ ταῦτα πειράσομαι ἀπολογήσασθαι. αὔθις γὰρ δὴ, ὥσπερ ἐτέρων τούτων ὄντων κατηγόρων, λάβωμεν αὖ τὴν τούτων ἀνωμοσίαν. ἔχει δὲ πῶς ὧδε· Σωκράτη φησὶν

23 E 2 *συντεταμένως*: ‘opgewonden’, ‘op hoge toon’.

4 *ἐκ τούτων*: kan zowel temporeel, modaal als causaal worden opgevat (een onderscheid dat de Griek bij *ἐκ τούτων* niet maakte) ‘hierop voortbouwend’; ook vroeg de Griek zich vermoedelijk niet af en maakte het voor hem ook niet uit of *τούτων* masc. of neutr. was, maar neutr. is hier wrsch.
Μέλητός μοι ἐπέδετο: ‘heeft (is) Meletus mij aangevallen’.

24 A 4 *τὴν διαβολὴν ἐξελέσθαι*: ‘laster wegnemen, ontzenuwen’.

7 *ὑποστειλάμενος*: bijna synoniem met *ἀποκρυψάμενος*, vert. ‘bagatelliserend’.

24 B 3 *οἱ πρῶτοί μου κατήγοροι*: de eerste categorie aanklagers, wier beschuldiging daaruit bestond dat Socrates een sofist is die zich bezig houdt met natuurwetenschappelijke speculaties, “dus” een atheïst is, en dat hij het kromme recht praat.

6 *αὔθις*: - wederom.

8 *ἀνωμοσίαν*: ἀνωμοσία - (beëdigde) aanklacht; *κατηγορία* - aanklacht,

ἀδικεῖν τούς τε νέους διαφθείροντα καὶ
 θεοὺς οὐς ἢ πόλις νομίζει οὐ νομίζοντα, C
 ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά. τὸ μὲν δὴ ἔγκλημα
 τοιοῦτόν ἐστιν· τούτου δὲ τοῦ ἐγκλήματος ἐν ἕκαστον
 ἐξετάσωμεν.

Φησὶ γὰρ δὴ τούς νέους ἀδικεῖν με διαφθείροντα. ἐγὼ δὲ 5
 γε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀδικεῖν φημι Μέλητον, ὅτι σπουδῆ
 χαριεντίζεται, ῥαδίως εἰς ἀγῶνα καδιστὰς ἀνθρώπους, περὶ
 πραγμάτων προσποιούμενος σπουδάζειν καὶ κήδεσθαι ὧν
 οὐδὲν τούτῳ πρόποτε ἐμέλησεν· ὡς δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει,
 πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδείξαι. καὶ μοι δεῦρο, ὧ Μέλητε, 10
 εἰπέ· ἄλλο τι ἢ περὶ πλείστου ποιῆ ὅπως ὡς βέλτιστοι οἱ D
 νεώτεροι ἔσονται;

Ἔγωγε.

Ἴδι δὴ νυν εἰπέ τούτοις, τίς αὐτοὺς βελτίους ποιεῖ; δῆλον 5
 γὰρ ὅτι οἴσθα, μέλον γέ σοι. τὸν μὲν γὰρ διαφθείροντα

beschuldiging; ἔγκλημα - beschuldiging, aanklacht; Socrates gebruikt de
 woorden als synoniemen zonder duidelijk onderscheid.

ἔχει δὲ πως ὧδε: hierna verwacht men een letterlijk citaat; de inhoud van de
 aanklacht wordt echter geformuleerd in oratio obliqua.

24 C 3 ἐν ἕκαστον ἐξετάσωμεν: 'laten wij punt voor punt onderzoeken'.

5 φησὶ: subject is τὸ ἔγκλημα.

6 ὅτι σπουδῆ χαριεντίζεται: 'omdat hij ons met een ernstig (stalen) gezicht
 voor de gek houdt'.

7 ῥαδίως: 'lichtvaardig'.

εἰς ἀγῶνα καδιστὰς ἀνθρώπους: 'mensen een proces aandoende'.

9 οὐδὲν: 'in geen enkel opzicht'.

τούτῳ: sc. Μελήτῳ.

ἐμέλησεν: woordspel met de naam van de aanklager.

10 πειράσομαι καὶ ὑμῖν ἐπιδείξαι: het betoog van Socrates dat nu volgt kan ons
 niet overtuigen; beter maken en bederven worden tegenover elkaar geplaatst
 als een ὄf... ὄf, nogal onzinnig.

24 D 1 περὶ πλείστου ποιῆ: περὶ πλείστου ποιεῖσθαι - van groot belang achten,
 belangrijk vinden.

οἱ νεώτεροι: beneden de leeftijd van 20; alle burgers van 20 jaar en ouder
 hadden stemrecht en spreekrecht in de volksvergadering.

5 μέλον γέ σοι: acc. absol.; μέλει μοι = περὶ πλείστου ποιῶμαι.

ἔξευρών, ὡς φῆς, ἐμέ, εἰσάγεις τουτοισὶ καὶ κατηγορεῖς· τὸν δὲ δὴ βελτίους ποιοῦντα ἴδι εἰπέ καὶ μῆνυσον αὐτοῖς τίς ἐστίν. — ὀρᾶς, ὦ Μέλητε, ὅτι σιγᾶς καὶ οὐκ ἔχεις εἰπεῖν; καίτοι οὐκ αἰσχρὸν σοι δοκεῖ εἶναι καὶ ἰκανὸν τεκμηρίον οὗ δὴ ἐγὼ λέγω, ὅτι σοι οὐδὲν μεμέληκεν; ἀλλ' εἰπέ, ὦγαθέ, τίς αὐτοὺς ἀμείνους ποιεῖ;

Οἱ νόμοι.

E Ἀλλ' οὐ τοῦτο ἐρωτῶ, ὦ βέλτιστε, ἀλλὰ τίς ἄνθρωπος, ὅστις πρῶτον καὶ αὐτὸ τοῦτο οἶδε, τοὺς νόμους;

Οὔτοι, ὦ Σώκρατες, οἱ δικασταί.

Πῶς λέγεις, ὦ Μέλητε; οἶδε τοὺς νέους παιδεύειν οἱοί τέ
5 εἰσι καὶ βελτίους ποιοῦσιν;

Μάλιστα.

Πότερον ἅπαντες, ἢ οἱ μὲν αὐτῶν, οἱ δ' οὐ;

Ἄπαντες.

Εὖ γε νῆ τὴν Ἥραν λέγεις καὶ πολλὴν ἀφρονίαν τῶν
25 ὠφελούντων. τί δὲ δὴ; οἱ δὲ ἀκροαταὶ βελτίους ποιοῦσιν ἢ οὐ;

Καὶ οὔτοι.

Τί δέ, οἱ βουλευταί;

5 Καὶ οἱ βουλευταί.

Ἄλλ' ἄρα, ὦ Μέλητε, μὴ οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οἱ ἐκκλησιασταί, διαφθεῖρουσι τοὺς νεωτέρους; ἢ κάκεῖνοι βελτίους ποιοῦσιν ἅπαντες;

Κάκεῖνοι.

10 Πάντες ἄρα, ὡς ἔοικεν, Ἀθηναῖοι καλοὺς κάγαθούς ποιοῦσι πλην ἐμοῦ, ἐγὼ δὲ μόνος διαφθεῖρω. οὕτω λέγεις;

διαφθεῖροντα: sc. τοὺς νεωτέρους.

24 E 9 *πολλὴν ἀφρονίαν τῶν ὠφελούντων*: 'een enorme overvloed aan nuttige mensen (als opvoeders)'.

10 *τί δὲ δὴ*: 'en verder?'.

οἱ δὲ ἀκροαταί: - de toehoorders.

25 A 4 *οἱ βουλευταί*: 'leden van de Raad'.

Πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω.

Πολλήν γέ μου κατέγνωκας δυστυχίαν. καί μοι ἀπόκριται· ἤ καὶ περὶ ἵππους οὕτω σοι δοκεῖ ἔχειν; οἱ μὲν βελτίους B
 ποιοῦντες αὐτοὺς πάντες ἄνθρωποι εἶναι, εἷς δὲ τις ὁ
 διαφθείρων; ἢ τοῦναντίον τούτου πᾶν εἷς μὲν τις ὁ βελτίους
 οἷός τ' ὢν ποιεῖν ἢ πάνυ ὀλίγοι, οἱ ἵππικοί, οἱ δὲ πολλοὶ
 ἑάνπερ συνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις, διαφθείρουσιν; οὐχ οὕτως 5
 ἔχει, ὦ Μέλητε, καὶ περὶ ἵππων καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων
 ζώων; πάντως δήπου, ἕαντε σὺ καὶ Ἄνυτος οὐ φῆτε ἕαντε
 φῆτε· πολλή γάρ ἄν τις εὐδαιμονία εἴη περὶ τοὺς νέους εἰ εἷς
 μὲν μόνος αὐτοὺς διαφθείρει, οἱ δ' ἄλλοι ὠφελουσιν. ἀλλὰ C
 γάρ, ὦ Μέλητε, ἱκανῶς ἐπιδείκνυσαι ὅτι οὐδεπώποτε
 ἐφρόντισας τῶν νέων, καὶ σαφῶς ἀποφαίνεις τὴν σαυτοῦ
 ἀμέλειαν, ὅτι οὐδὲν σοι μεμέληκεν περὶ ὧν ἐμὲ εἰσάγεις.

Ἔτι δὲ ἡμῖν εἰπέ, ὦ πρὸς Διὸς Μέλητε, πότερόν ἐστιν 5
 οἰκεῖν ἀμεινον ἐν πολιταῖς χρηστοῖς ἢ πονηροῖς; ὦ τάν,
 ἀπόκριται· οὐδὲν γάρ τοι χαλεπὸν ἐρωτῶ. οὐχ οἱ μὲν πονηροὶ
 κακόν τι ἐργάζονται τοὺς ἀεὶ ἐγγυτάτω αὐτῶν ὄντας, οἱ δ'
 ἀγαθοὶ ἀγαθόν τι;

Πάνυ γε.

10

-
- 25 A 12 *πάνυ σφόδρα ταῦτα λέγω*: 'dat is precies wat ik bedoel'.
 13 *μου κατέγνωκας δυστυχίαν*: 'een negatieve kant van mijn leven hebt ge aan het licht gebracht'.
 25 B 2 *εἶναι*: sc. *δοκοῦσιν*.
 4 *πολλοὶ ἑάνπερ συνῶσι καὶ χρῶνται ἵπποις διαφθείρουσιν*: hier ziet men hoe het denken in tegendelen kan ontsporen.
 7 *ἕαντε*!... *φῆτε: ἕαντε... οὐ φῆτε ἕαντε φῆτε*: 'ongeacht of ge het ontkent of dat ge het toegeeft', 'of ge toegeeft of niet'.
 25 C 2 *ἐπιδείκνυσαι*: onderscheid deze vorm (imp. aor. med.) van *ἐπιδεικνύσαι* (inf. aor. act.) en *ἐπιδεικνύσαι* (opt. aor. act. 3e p.s.).
 4 *περὶ ὧν ἐμὲ εἰσάγεις*: 'met betrekking tot welke zaken ge mij aanklaagt'.
 8 *τι ἐργάζονται τοὺς*: degenen die men iets doet staan anders dan men zou verwachten niet in de datus maar in de accusativus; *κακόν τι ἐργάζεσθαι τινα* - niet 'een slechte invloed hebben op iemand', maar 'iemand slecht behandelen'.
-

D Ἔστιν οὖν ὅστις βούλεται ὑπὸ τῶν συνόντων βλάπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι; ἀποκρίνου, ὦ ἀγαθέ· καὶ γὰρ ὁ νόμος κελεύει ἀποκρίνεσθαι. ἔσθ' ὅστις βούλεται βλάπτεσθαι;

Οὐ δῆτα.

5 Φέρε δῆ, πότερον ἐμὲ εἰσάγεις δεῦρο ὡς διαφθείροντα τοὺς νέους καὶ πονηροτέρους ποιοῦντα ἐκόντα ἢ ἄκοντα;

Ἐκόντα ἔγωγε.

Τί δῆτα, ὦ Μέλητε; τοσοῦτον σὺ ἐμοῦ σοφώτερος εἶ τηλικούτου ὄντος τηλικόσδε ὢν, ὥστε σὺ μὲν ἔγνωκας ὅτι οἱ

E μὲν κακοὶ κακὸν τι ἐργάζονται ἀεὶ τοὺς μάλιστα πλησίον ἑαυτῶν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ ἀγαθόν, ἐγὼ δὲ δῆ εἰς τοσοῦτον ἀμαθίας ἤκω ὥστε καὶ τοῦτ' ἀγνοῶ, ὅτι ἐάν τινα μοχθηρὸν ποιήσω τῶν συνόντων, κινδυνεύσω κακὸν τι λαβεῖν ὑπ'

5 αὐτοῦ, ὥστε τοῦτο (τὸ) τοσοῦτον κακὸν ἐκὼν ποιῶ, ὡς φῆς σύ; ταῦτα ἐγὼ σοὶ οὐ πείθομαι, ὦ Μέλητε, οἶμαι δὲ οὐδὲ ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα· ἀλλ' ἢ οὐ διαφθείρω, ἢ εἰ

26 διαφθείρω, ἄκων, ὥστε σύ γε κατ' ἀμφοτέρω ψεύδῃ. εἰ δὲ ἄκων διαφθείρω, τῶν τοιούτων [καὶ ἀκουσίων] ἀμαρτημάτων οὐ δεῦρο νόμος εἰσάγειν ἐστίν, ἀλλὰ ἰδίᾳ λαβόντα διδάσκειν καὶ νουθετεῖν· δῆλον γὰρ ὅτι ἐάν μάθω,

5 παύσομαι ὃ γε ἄκων ποιῶ. σὺ δὲ συγγενέσθαι μὲν μοι καὶ διδάξαι ἔφυγες καὶ οὐκ ἠθέλησας, δεῦρο δὲ εἰσάγεις, οἶ νόμος

25 D 1 βλάπτεσθαι μᾶλλον ἢ ὠφελεῖσθαι: de redenering is op zijn hoogst spitsvondig; iets overtuigends is er voor ons niet aan te ontdekken; het betoog verheft zich niet boven 'een onderofficier is een officier want een onderbroek is ook een broek'.

25 E 7 ἄλλον ἀνθρώπων οὐδένα: sc. ταῦτα σοὶ πείθεσθαι.

26 A 2 τῶν τοιούτων καὶ ἀκουσίων ἀμαρτημάτων: 'wegens dergelijke [onopzettelijk begane] misdrijven'; bij toepassing van Socrates' wonderlijke betoog dat niet alleen hij maar niemand vrijwillig een misdaad pleegt (het z.g.n. Socratisch determinisme) zouden ook de grootste misdadigers aanspraak kunnen maken op straffeloosheid; de Atheners zagen misschien scherper dan moderne filosofen dat Socrates inderdaad een gevaar was voor een ordelijke samenleving.

3 ἰδίᾳ λαβόντα: 'onder vier ogen'.

ἐστὶν εἰσάγειν τοὺς κολάσεως δεομένους ἀλλ' οὐ μαθήσεως.

Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τοῦτο μὲν ἤδη δῆλον οὐγὼ **B**
 ἔλεγον, ὅτι Μελήτω τούτων οὔτε μέγα οὔτε μικρὸν πώποτε
 ἐμέλησεν. ὅμως δὲ δὴ λέγε ἡμῖν, πῶς με φῆς διαφθείρειν, ὦ
 Μέλητε, τοὺς νεωτέρους; ἢ δῆλον δὴ ὅτι κατὰ τὴν γραφὴν
 ἦν ἐγράψω θεοὺς διδάσκοντα μὴ νομίζειν οὐς ἢ πόλις νομίζει, **5**
 ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά; οὐ ταῦτα λέγεις ὅτι διδάσκων
 διαφθείρω;

Πάνυ μὲν οὖν σφόδρα ταῦτα λέγω.

Πρὸς αὐτῶν τοίνυν, ὦ Μέλητε, τούτων τῶν θεῶν ὧν νῦν ὁ
 λόγος ἐστίν, εἰπέ ἔτι σαφέστερον καὶ ἐμοὶ καὶ τοῖς ἀνδράσιν **C**
 τουτοισί. ἐγὼ γάρ οὐ δύναμαι μαθεῖν πότερον λέγεις
 διδάσκειν με νομίζειν εἶναί τινας θεοὺς – καὶ αὐτὸς ἄρα
 νομίζω εἶναι θεοὺς καὶ οὐκ εἰμὶ τὸ παράπαν ἄθεος οὐδὲ
 ταύτῃ ἀδικῶ – οὐ μέντοι οὔσπερ γε ἢ πόλις ἀλλὰ ἐτέρους, **5**
 καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ μοι ἐγκαλεῖς, ὅτι ἐτέρους, ἢ παντάπασί με
 φῆς οὔτε αὐτὸν νομίζειν θεοὺς τοὺς τε ἄλλους ταῦτα
 διδάσκειν.

Ταῦτα λέγω, ὡς τὸ παράπαν οὐ νομίζεις θεοὺς.

Ὡ θραυμάσιε Μέλητε, ἵνα τί ταῦτα λέγεις; οὐδὲ ἥλιον **D**
 οὐδὲ σελήνην ἄρα νομίζω θεοὺς εἶναι, ὥσπερ οἱ ἄλλοι
 ἄνθρωποι;

Μὰ Δί', ὦ ἄνδρες δικασταί, ἐπεὶ τὸν μὲν ἥλιον λίθον

26 B 4 *δῆλον δὴ ὅτι*: sc. με φῆς διαφθείρειν.

6 *ἕτερα δὲ δαιμόνια καινά*: bij het adiectivum *δαιμόνια* denke men niet ὄντα (goddelijke wezens, godheden), maar *περάγματα* (goddelijke zaken, godsdienst).

ταῦτα: object van *διδάσκων* (hyperbaton).

9 *ὧν νῦν ὁ λόγος ἐστίν*: 'die wij nu bespreken'.

26 C 3 *ἄρα*: hier 'in dat geval'.

5 *οὔσπερ γε ἢ πόλις*: sc. *νομίζει*.

26 D 1 *ἵνα τί*: sc. *γένηται* 'waarom?'.

4 *ὦ ἄνδρες δικασταί*: in het algemeen vermijdt Socrates de jury zo toe te spreken en gebruikt hij liever *ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι*.

5 φησὶν εἶναι, τὴν δὲ σελήνην γῆν.

Ἀναξαγόρου οἶε καταγορεῖν, ὦ φίλε Μέλητε; καὶ οὕτω
καταφρονεῖς τῶνδε καὶ οἶε αὐτοὺς ἀπείρους γραμμάτων εἶναι
ὥστε οὐκ εἰδέναι ὅτι τὰ Ἀναξαγόρου βιβλία τοῦ Κλαζομενίου
γέμει τούτων τῶν λόγων; καὶ δὴ καὶ οἱ νέοι ταῦτα παρ' ἐμοῦ
Ε **μανθάνουσιν**, ἃ ἔξεστιν ἐνίοτε εἰ πάνυ πολλοῦ δραχμῆς ἐκ
τῆς ὀρχήστρας πριαμένοις Σωκράτους καταγελαῖν, ἐὰν
προσποιῆται ἑαυτοῦ εἶναι, ἄλλως τε καὶ οὕτως ἄτοπα ὄντα;
ἀλλ', ὦ πρὸς Διός, οὕτωςί σοι δοκῶ; οὐδένα νομίζω θεὸν
5 εἶναι;

Οὐ μέντοι μὰ Δία οὐδ' ὅπωςτιοῦν.

Ἄπιστός γ' εἶ, ὦ Μέλητε, καὶ ταῦτα μέντοι, ὡς ἐμοὶ
δοκεῖς, σαυτῷ. ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ οὕτωςί, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι,
πάνυ εἶναι ὑβριστῆς καὶ ἀκόλαστος, καὶ ἀτεχνῶς τὴν
10 γραφὴν ταύτην ὑβρεῖ τινὶ καὶ ἀκολασίᾳ καὶ νεότητι
γράψασθαι.

27 Ἔοικεν γὰρ ὥσπερ αἶνιγμα συντιθέντι διαπειρωμένῳ «ἄρα
γνώσεται Σωκράτης ὁ σοφὸς δὴ ἐμοῦ χαριεντιζομένου καὶ
ἐναντί' ἐμαυτῷ λέγοντος, ἢ ἐξαπατήσω αὐτὸν καὶ τοὺς
ἄλλους τοὺς ἀκούοντας;» οὗτος γὰρ ἐμοὶ φαίνεται τὰ ἐναντία
5 λέγειν αὐτὸς ἑαυτῷ ἐν τῇ γραφῇ ὥσπερ ἂν εἰ εἴποι· «ἀδικεῖ
Σωκράτης θεοὺς οὐ νομίζων, ἀλλὰ θεοὺς νομίζων». καίτοι
τοῦτό ἐστι παίζοντος.

Συνεπισκέψασθε δὴ, ὦ ἄνδρες, ἢ μοι φαίνεται ταῦτα

26 D 7 ἀπείρους γραμμάτων: 'ongeletterd'.

10 εἰ πάνυ πολλοῦ δραχμῆς: 'voor hooguit één drachme'.

26 E 1 ἐκ τῆς ὀρχήστρας πριαμένοις: 'kopende in de stalletjes bij het theater'.

3 ἑαυτοῦ εἶναι: sc. τούτους τοὺς λόγους.

ἄλλως τε καί: 'vooral', 'bovendien'.

7 ἄπιστός: 'niet geloofwaardig'.

27 A 1 ἄρα γνώσεται Σωκράτης: 'zal Socrates merken'.

2 ἐμοῦ χαριεντιζομένου: 'als ik scherts', 'dat ik scherts'.

3 ἐναντί' ἐμαυτῷ λέγοντος: 'mijzelf tegenspreek'.

ἐξαπατήσω αὐτὸν: sc. λαθῶν.

λέγειν· σὺ δὲ ἡμῖν ἀποκρίναι, ὦ Μέλητε. ὑμεῖς δέ, ὅπερ κατ' **B**
 ἀρχὰς ὑμᾶς παρητησάμην, μέμνησθέ μοι μὴ δορυβεῖν ἐὰν ἐν
 τῷ εἰωδῶτι τρόπῳ τοὺς λόγους ποιῶμαι.

Ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων, ὦ Μέλητε, ἀνθρώπεια μὲν
 νομίζει πράγματ' εἶναι, ἀνθρώπους δὲ οὐ νομίζει; **5**
 ἀποκρινέσθω, ὦ ἄνδρες, καὶ μὴ ἄλλα καὶ ἄλλα δορυβεῖτω·
 ἔσθ' ὅστις ἵππους μὲν οὐ νομίζει, ἵππικὰ δὲ πράγματα; ἢ
 αὐλητὰς μὲν οὐ νομίζει εἶναι, αὐλητικὰ δὲ πράγματα; οὐκ
 ἔστιν, ὦ ἄριστε ἀνδρῶν· εἰ μὴ σὺ βούλει ἀποκρίνεσθαι, ἐγὼ
 σοὶ λέγω καὶ τοῖς ἄλλοις τουτοισί. ἀλλὰ τὸ ἐπὶ τούτῳ γε **10**
 ἀποκρίναι· ἔσθ' ὅστις δαιμόνια μὲν νομίζει πράγματ' εἶναι, **C**
 δαίμονας δὲ οὐ νομίζει;

Οὐκ ἔστιν.

Ὡς ὄνησας ὅτι μόγισ ἀπεκρίνω ὑπὸ τουτωνὶ
 ἀναγκαζόμενος. οὐκοῦν δαιμόνια μὲν φῆς με καὶ νομίζειν καὶ **5**
 διδάσκειν, εἴτ' οὖν καινὰ εἴτε παλαιά, ἀλλ' οὖν δαιμόνιά γε
 νομίζω κατὰ τὸν σὸν λόγον, καὶ ταῦτα καὶ διωμόσω ἐν τῇ
 ἀντιγραφῇ. εἰ δὲ δαιμόνια νομίζω, καὶ δαίμονας δῆπου πολλή
 ἀνάγκη νομίζειν μέ ἐστιν· οὐχ οὕτως ἔχει; ἔχει δῆ· τίθῃμι
 γάρ σε ὁμολογοῦντα, ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνη. τοὺς δὲ δαίμονας **D**
 οὐχὶ ἤτοι θεοὺς γε ἡγοῦμεθα ἢ θεῶν παῖδας; φῆς ἢ οὐ;

Πάνυ γε.

Οὐκοῦν εἴπερ δαίμονας ἡγοῦμαι, ὡς σὺ φῆς, εἰ μὲν θεοί

-
- 8 ἢ μοι φαίνεται ταῦτα λέγειν: 'zijn gedachtengang'.
 27 C 4 ὡς ὄνησας ὅτι: 'wat een dienst hebt ge mij bewezen dat...'.
 μόγισ: heeft niet de nadruk; eerder concessief op te vatten.
 ὑπὸ τουτωνί: ὑπὸ τούτων τῶν δικαστῶν.
 5 δαιμόνια: 'hogere machten'.
 6 ἀλλ' οὖν: 'in ieder geval', 'hoe dan ook'.
 9 τίθῃμι γάρ σε ὁμολογοῦντα ἐπειδὴ οὐκ ἀποκρίνη: Socrates stelt zich op het
 standpunt 'wie zwijgt stemt toe'.
 27 D 1 δαίμονας: de stille verschuiving van δαιμόνια naar δαίμονες zou in een
 zuivere redenering niet geoorloofd zijn.
 4 θεοί τινές: 'goden in zekere zin'.
-

- 5 τινές εἰσιν οἱ δαίμονες, τοῦτ' ἂν εἴη ὃ ἐγὼ φημί σε
αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι, θεοὺς οὐχ ἠγούμενον φάναι
με θεοὺς αὖ ἠγεῖσθαι πάλιν, ἐπειδήπερ γε δαίμονας ἠγοῦμαι·
εἰ δ' αὖ οἱ δαίμονες θεῶν παῖδές εἰσιν νόθοι τινές ἢ ἐκ
νυμφῶν ἢ ἐκ τινων ἄλλων ὧν δὴ καὶ λέγονται, τίς ἂν
10 ἀνθρώπων θεῶν μὲν παῖδας ἠγοῖτο εἶναι, θεοὺς δὲ μή;
E ὁμοίως γὰρ ἂν ἄτοπον εἴη ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππων μὲν παῖδας
ἠγοῖτο ἢ καὶ ὄνων, τοὺς ἡμίονους, ἵππους δὲ καὶ ὄνους μὴ
ἠγοῖτο εἶναι. ἀλλ', ὦ Μέλητε, οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχὶ
ἀποπειρώμενος ἡμῶν ἐγράψω τὴν γραφὴν ταύτην ἢ ἀπορῶν
5 ὅτι ἐγκαλοῖς ἐμοὶ ἀληθῆς ἀδίκημα· ὅπως δὲ σύ τινα πείθοις
ἂν καὶ σμικρὸν νοῦν ἔχοντα ἀνθρώπων, ὡς οὐ τοῦ αὐτοῦ
28 ἔστιν καὶ δαιμόνια καὶ θεῖα ἠγεῖσθαι, καὶ αὖ τοῦ αὐτοῦ μήτε
δαίμονας μήτε θεοὺς μήτε ἠρώας, οὐδεμία μηχανή ἐστιν.

27 D 5 δ': 'op dit punt'; acc. int. obi. van *αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι*.

6 *αἰνίττεσθαι καὶ χαριεντίζεσθαι*: 'er een raadsel en een spelletje van maken'.

7 *αὖ... πάλιν*: 'even later daarentegen'.

27 E 3 *οὐκ ἔστιν ὅπως σὺ ταῦτα οὐχί*: lett.: 'het is onmogelijk dat gij niet', vert.: 'ongetwijfeld hebt gij'; het opeenstapelen van ontkenningen waar de Grieken geen bezwaar tegen hadden hadden vraagt van de lezer of toehoorder te veel inspanning en vinden wij dus een stijlfout.

4 *ἀποπειρώμενος ἡμῶν*: 'om ons op de proef te stellen', 'om te kijken of we er in zouden trappen'.

5 *ἀληθῆς*: 'serieus'; mag, ofschoon adj. bij *ἀδίκημα* ook als adv. bij *ἐγκαλοῖς* worden vertaald.

6 *ὡς οὐ τοῦ αὐτοῦ ἔστιν*: lett.: 'dat het niet van dezelfde is', vert.: 'dat niet de opvatting van één en dezelfde persoon'.

28 A 2 *οὐδεμία μηχανή ἐστιν*: 'dat is volstrekt onmogelijk'.

Ἀλλὰ γάρ, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὡς μὲν ἐγὼ οὐκ ἀδικῶ
κατὰ τὴν Μελήτου γραφήν, οὐ πολλῆς μοι δοκεῖ εἶναι
ἀπολογίας, ἀλλὰ ἱκανὰ καὶ ταῦτα· ὃ δὲ καὶ ἐν τοῖς 5
ἔμπροσθεν ἔλεγον, ὅτι πολλή μοι ἀπέχθεια γέγονεν καὶ πρὸς
πολλούς, εὖ ἴστε ὅτι ἀληθές ἐστιν. καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὃ ἐμὲ
αἰρεῖ, ἐάνπερ αἰρῆ, οὐ Μέλητος οὐδὲ Ἄνυτος ἀλλ' ἢ τῶν
πολλῶν διαβολή τε καὶ φθόνος. ἅ δ' ἄλλους καὶ ἄλλους καὶ
ἀγαθούς ἄνδρας ἤρηκεν, οἶμαι δὲ καὶ αἰρήσει· οὐδὲν δὲ δεινὸν B
μὴ ἐν ἐμοὶ στῆ.

Ἴσως ἂν οὖν εἴποι τις· “Εἶπ' οὐκ αἰσχύνη, ὦ Σώκρατες,
τοιοῦτον ἐπιτήδευμα ἐπιτηδεύσας ἐξ οὗ κίνδυνεύεις νυνὶ ἀπο-
θανεῖν;” ἐγὼ δὲ τούτῳ ἂν δίκαιον λόγον ἀντείποιμι, ὅτι “Οὐ 5
καλῶς λέγεις, ὦ ἄνθρωπε, εἰ οἶε δεινὸν κίνδυνον
ὑπολογίζεσθαι τοῦ ζῆν ἢ τεθνάναι ἄνδρα ὅτου τι καὶ σμικρὸν
ὄφελός ἐστιν, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνο μόνον σκοπεῖν ὅταν πρᾶττη,

28 A 3 οὐκ ἀδικῶ κατὰ τὴν Μελήτου γραφήν: d.w.z. het misdrijf waarvan Meletus' aanklacht mij beschuldigt heb ik niet gepleegd.

7 ὃ ἐμὲ αἰρεῖ: 'wat mij noodlottig is'.

28 B 1 οἶμαι δὲ καὶ αἰρήσει: οἶμαι δὲ καὶ ἄλλους πολλούς αἰρήσει.

οὐδὲν δὲ δεινὸν μὴ ἐν ἐμοὶ στῆ: 'je hoeft niet bang te zijn (=je kunt er wel op rekenen) dat het niet tot mij beperkt zal blijven'.

3 αἰσχύνη: bij Plato wordt -εσαι doorgaans niet tot -ει maar tot -η gecontraheerd, zodat voor de 2de pers. sing. med. geen onderscheid zichtbaar is tussen conjunctivus en indicativus.

5 ὅτι: het voegwoord fungeert hier, zoals vaak, als dubbele punt. Voor ons is dat duidelijk door de aanhalingstekens en het gebruik van een hoofdletter, leeshulpen die in oudheid en middeleeuwen nog niet werden toegepast.

6 κίνδυνον ὑπολογίζεσθαι: 'het risico in aanmerking nemen', d.w.z. het risico van dood of leven.

7 ἄνδρα ὅτου τι καὶ σμικρὸν ὄφελός ἐστιν: 'een man van wie het nut slechts gering is'. De voor hedendaagse humanisten stuitende gedachte dat het leven van iemand die veel betekent voor de samenleving meer waard is dan dat van een man die weinig bijdraagt, was voor alle Grieken een volkomen vanzelfsprekendheid.

- πότερον δίκαια ἢ ἄδικα πράττει, καὶ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ ἔργα ἢ
 C κακοῦ. φαῦλοι γὰρ ἂν τῶ γε σῶ λόγῳ εἶεν τῶν ἡμιθέων ὅσοι
 ἐν Τροίᾳ τετελευτήκασιν οἳ τε ἄλλοι καὶ ὁ τῆς Θέτιδος υἱός,
 ὃς τοσοῦτον τοῦ κινδύνου κατεφρόνησεν παρὰ τὸ αἰσχρὸν τι
 ὑπομεῖναι ὥστε, ἐπειδὴ εἶπεν ἡ μήτηρ αὐτῶ προθυμουμένω
 5 Ἐκτορα ἀποκτεῖναι, θεὸς οὕσα, οὕτωςί πως, ὡς ἐγὼ οἶμαι·
 «ὦ παῖ, εἰ τιμωρήσεις Πατρόκλῳ τῶ ἐταίρῳ τὸν φόνον καὶ
 Ἐκτορα ἀποκτενεῖς, αὐτὸς ἀποθανῆ – αὐτίκα γὰρ τοι,»
 φησί, «μεθ’ Ἐκτορα πότμος ἐπιόμενος» – ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας
 τοῦ μὲν θανάτου καὶ τοῦ κινδύνου ὠλιγώρησε, πολὺ δὲ
 D μᾶλλον δείσας τὸ ζῆν κακὸς ὢν καὶ τοῖς φίλοις μὴ τιμωρεῖν,
 «Αὐτίκα,» φησί, «τεθναίην, δίκην ἐπιθεῖς τῶ ἀδικούντι, ἵνα
 μὴ ἐνθάδε μένω καταγέλαστος παρὰ νηυσὶ κορωνίσιν ἄχθος
 ἀρούρης.» μὴ αὐτὸν οἶε φροντίσαι θανάτου καὶ κινδύνου;”
 5 Οὕτω γὰρ ἔχει, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τῇ ἀληθείᾳ· οὐδ’ ἂν τις
 ἑαυτὸν τάξῃ ἡγήσάμενος βέλτιστον εἶναι ἢ ὑπ’ ἄρχοντος
 ταχθῆ, ἐναυθὰ δεῖ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μένοντα κινδυνεύειν,

28 B 10 φαῦλοι: ‘lieden die zich zouden moeten schamen’.

28 C 1 εἶεν: 3de p. plur.; bij Hom. en Hdt. εἴσαν.

2 οἳ τε ἄλλοι καὶ ὁ: ‘onder ander de...’

3 τοσοῦτον: naast elkaar vindt men voor het neutrum singulare τοσοῦτο τοσοῦτον, mogelijk afhankelijk van de vraag of het pronominale karakter van dit correlativum in de gedachte van de schrijver wel of niet op de voorgrond staat.

παρὰ τὸ αἰσχρὸν τι ὑπομεῖναι: ‘in vergelijking met het dulden van schande’.

5 θεὸς οὕσα: en dus wist zij waar zij het over had.

8 ὁ δὲ τοῦτο ἀκούσας: met deze woorden wordt de met ὥστε begonnen constructie onderbroken en anacolouthisch voortgezet: op ‘zodat hij (Achilles), toen Thetis zei...’, de dood verachtte en zei...’; in plaats daarvan: ‘zodat hij, toen Thetis zei...’, maar hij had minachting voor de dood en zei...’.

28 D 2 φησί: ‘dan zegt hij...’.

4 μὴ αὐτὸν οἶε φροντίσαι θανάτου: ‘je denkt toch zeker niet dat hij zich druk maakte over de vraag of het hem zijn leven kon kosten’; zie Rijksbaron e.a., *Beknopte syntaxis*, p. 106, voorb. 12.9. οἶε 2de p. sing. indic. med., bij Plato nooit als οἴη geschreven.

μηδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε θάνατον μήτε ἄλλο μηδὲν πρὸ τοῦ αἰσχροῦ. ἐγὼ οὖν θεινὰ ἂν εἶην εἰργασμένος, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ὅτε μὲν με οἱ ἄρχοντες ἔταπτον, οὐς ὑμεῖς **E** εἴλεσθε ἄρχειν μου, καὶ ἐν Ποτειδαίᾳ καὶ ἐν Ἀμφιπόλει καὶ ἐπὶ Δηλίῳ, τότε μὲν οὐ ἐκεῖνοι ἔταπτον ἔμενον ὡσπερ καὶ ἄλλος τις καὶ ἐκινδύνευον ἀποθανεῖν, τοῦ δὲ θεοῦ τάπτοντος, ὡς ἐγὼ φήσῃν τε καὶ ὑπέλαβον, φιλοσοφοῦντά με δεῖν **5** καὶ ἐξετάζοντα ἑμαυτὸν καὶ τοὺς ἄλλους, ἐνταῦθα δὲ φοβηθεῖς ἢ θάνατον ἢ ἄλλ' ὅτιοῦν πρᾶγμα λίποιμι τὴν **29** τάξιν. θεινὸν τὰν εἶη, καὶ ὡς ἀληθῶς τότε ἂν με δικαίως εἰσάγοι τις εἰς δικαστήριον, ὅτι οὐ νομίζω θεοὺς εἶναι ἀπειθῶν τῇ μαντείᾳ καὶ δεδιῶς θάνατον καὶ οἰόμενος σοφὸς εἶναι οὐκ ὢν. τὸ γὰρ τοι θάνατον δεδιέναι, ὧ ἄνδρες, οὐδὲν **5** ἄλλο ἐστὶν ἢ δοκεῖν σοφὸν εἶναι μὴ ὄντα. δοκεῖν γὰρ εἰδέναι ἐστὶν ἂ οὐκ οἶδεν. οἶδε μὲν γὰρ οὐδεὶς τὸν θάνατον οὐδ' εἰ τυγχάνει τῷ ἀνθρώπῳ πάντων μέγιστον ὄν τῶν ἀγαθῶν, δεδίασι δ' ὡς εὖ εἰδότες ὅτι μέγιστον τῶν κακῶν ἐστι. καίτοι **B** πῶς οὐκ ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ ἐπονείδιστος, ἢ τοῦ οἰεσθαι εἰδέναι ἂ οὐκ οἶδεν; ἐγὼ δ' , ὧ ἄνδρες, τούτῳ καὶ ἐνταῦθα ἴσως διαφέρω τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, καὶ εἰ δὴ τῷ σοφώτερός του φαίην εἶναι, τούτῳ ἂν, ὅτι οὐκ εἰδῶς ἱκανῶς **5**

28 D 8 *μηδὲν ὑπολογιζόμενον μήτε θάνατον*: = (om de woorden van de voorgaande alinea te gebruiken) *μηδὲν φροντίζοντα μήτε θανάτου* 'zonder je te bekommeren om de dood'.

πρὸ τοῦ αἰσχροῦ: 'in vergelijking met schande'; iemand die zijn plaats kent houdt daar stand op grond van één criterium: eer versus schande, niet leven versus dood.

28 E 3 *καὶ ἄλλος τις*: 'ieder ander', 'iedereen'; doodsverachting op het slagveld was niet iets heldhaftigs van de allerdappersten, maar de vanzelfsprekende burgerdeugd van elke Athener.

5 *φιλοσοφοῦντά με δεῖν ζῆν*: deze acc. c. inf. is afhankelijk van *τοῦ δὲ θεοῦ τάπτοντος*, niet van *φήσῃν τε καὶ ὑπέλαβον*.

29 B 2 *ἀμαθία ἐστὶν αὕτη ἢ ἐπονείδιστος*: 'die laakbare onwetendheid waarover ik eerder gesproken heb'.

4 *τῷ σοφώτερός του*: 'in enig opzicht wijzer dan iemand anders'.

5 *τούτῳ ἂν*: vul aan *σοφώτερός φαίην εἶναι*.

περὶ τῶν ἐν Ἄιδου οὕτω καὶ οἴομαι οὐκ εἰδέναι· τὸ δὲ ἀδικεῖν καὶ ἀπειθεῖν τῷ βελτίονι καὶ θεῷ καὶ ἀνθρώπῳ, ὅτι κακὸν καὶ αἰσχρὸν ἐστὶν οἶδα. πρὸ οὖν τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστίν, ἃ μὴ οἶδα εἰ καὶ ἀγαθὰ ὄντα τυγχάνει οὐδέποτε
C φοβήσομαι οὐδὲ φεύξομαι· ὥστε οὐδ' εἴ με νῦν ὑμεῖς ἀφίετε Ἄνυτῷ ἀπιστήσαντες, ὅς ἔφη ἢ τὴν ἀρχὴν οὐ δεῖν ἐμὲ δεῦρο εἰσελθεῖν ἢ, ἐπειδὴ εἰσήλθον, οὐχ οἶόν τ' εἶναι τὸ μὴ ἀποκτεῖναί με, λέγων πρὸς ὑμᾶς ὡς εἰ διαφευξοίμην ἢδη [ἀν]
 5 ὑμῶν οἱ ὑεῖς ἐπιτηθεύοντες ἃ Σωκράτης διδάσκει πάντες παντάπασι διαφθαρήσονται, – εἴ μοι πρὸς ταῦτα εἴποιτε· “Ὁ Σώκρατες, νῦν μὲν Ἄνυτῷ οὐ πεισόμεθα ἀλλ' ἀφίεμέν σε, ἐπὶ τούτῳ μέντοι, ἐφ' ᾧτε μηκέτι ἐν ταύτῃ τῇ ζητήσῃ
D διατρίβειν μηδὲ φιλοσοφεῖν· ἐὰν δὲ ἀλῶς ἔτι τοῦτο πράττων, ἀποθανῆ” – εἰ οὖν με, ὅπερ εἶπον, ἐπὶ τούτοις ἀφίοιτε, εἴποιμ' ἂν ὑμῖν ὅτι “Ἐγὼ ὑμᾶς, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀσπάζομαι μὲν καὶ φιλῶ, πείσομαι δὲ μᾶλλον τῷ θεῷ ἢ
 5 ὑμῖν, καὶ ἔωσπερ ἂν ἐμπνέω καὶ οἴός τε ὦ, οὐ μὴ παύσωμαι φιλοσοφῶν καὶ ὑμῖν παρακελευόμενός τε καὶ ἐνδεικνύμενός ὅτῳ ἂν ἀεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν, λέγων οἷάπερ εἴωθα, ὅτι «Ὁ

29 B 6 *περὶ τῶν ἐν Ἄιδου*: hoort in de eerste plaats bij οὐκ εἰδώς, maar ἀπὸ κοίνου ook bij οἴομαι οὐκ εἰδέναι.

οὕτω καὶ: ‘dáárom’.

οἴομαι οὐκ εἰδέναι: hoort οὐκ bij οἴομαι of bij εἰδέναι? als de ontkenning bij εἰδέναι hoort moet dat dan niet μὴ zijn?

8 *πρὸ οὖν τῶν κακῶν ὧν οἶδα ὅτι κακά ἐστιν*: ‘in plaats van de slechte dingen, waarvan ik weet dat ze slecht zijn, (en waarvoor ik dus op de vlucht ga)’; ‘maar gaat het niet om wat ik weet, maar om wat ik niet weet, dan...’; het syntactisch verband met wat volgt is lossier dan in geschreven taal gebruikelijk.

29 C 1 *ὑμεῖς ἀφίετε*: ‘gij mij vrijspreekt’.

2 *Ἄνυτῷ ἀπιστήσαντες*: = Ἄνυτῷ ἀπειθόμενοι.

6 *πρὸς ταῦτα*: met het oog op Anytus’ stelling dat vrijspraak van Socrates zou leiden tot bederf van de Atheense jeugd.

29 D 2 *ἀποθανῆ*: ‘ter dood gebracht zult worden’.

6 *παρακελευόμενός τε καὶ ἐνδεικνύμενός*: ‘aansporend en vermanend’.

7 *ὅτῳ ἂν ἀεὶ ἐντυγχάνω ὑμῶν*: ‘wie uwer ik ook maar tegenkom’.

ἄριστε ἀνδρῶν, Ἀθηναῖος ὢν, πόλεως τῆς μεγίστης καὶ εὐδοκιμωτάτης εἰς σοφίαν καὶ ἰσχύν, χρημάτων μὲν οὐκ αἰσχύνῃ ἐπιμελούμενος ὅπως σοι ἔσται ὡς πλείστα, καὶ **E** δόξης καὶ τιμῆς, φρονήσεως δὲ καὶ ἀληθείας καὶ τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς βελτίστη ἔσται οὐκ ἐπιμελῆ οὐδὲ φροντίζεις;» καὶ ἔάν τις ὑμῶν ἀμφισβητήσῃ καὶ φῆ ἐπιμελεῖσθαι, οὐκ εὐδύς ἀφήσω αὐτὸν οὐδ' ἄπειμι, ἀλλ' ἐρήσομαι αὐτὸν καὶ ἐξετάσω **5** καὶ ἐλέγξω, καὶ ἔάν μοι μὴ δοκῇ κεκτῆσθαι ἀρετὴν, φάναι **30** δέ, ὀνειδιῶ ὅτι τὰ πλείστου ἄξια περὶ ἐλαχίστου ποιεῖται, τὰ δὲ φαυλότερα περὶ πλείονος. ταῦτα καὶ νεωτέρῳ καὶ πρεσβυτέρῳ ὅτῳ ἂν ἐντυγχάνω ποιήσω, καὶ ξένῳ καὶ ἀστῶ, μᾶλλον δὲ τοῖς ἀστοῖς, ὅσῳ μου ἐγγυτέρω ἔστέ γένοι. ταῦτα **5** γὰρ κελεύει ὁ θεός, εὖ ἴστε, καὶ ἐγὼ οἴομαι οὐδέν πω ὑμῖν μείζον ἀγαθὸν γενέσθαι ἐν τῇ πόλει ἢ τὴν ἐμὴν τῷ θεῷ ὑπηρεσίαν. οὐδὲν γὰρ ἄλλο πράττων ἐγὼ περιέρομαι ἢ παιδῶν ὑμῶν καὶ νεωτέρους καὶ πρεσβυτέρους μῆτε σωματίων ἐπιμελεῖσθαι μῆτε χρημάτων πρότερον μηδὲ οὕτω **B** σφόδρα ὡς τῆς ψυχῆς ὅπως ὡς ἀρίστη ἔσται, λέγων ὅτι «Οὐκ ἐκ χρημάτων ἀρετὴ γίνεται, ἀλλ' ἐξ ἀρετῆς χρήματα καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ τοῖς ἀνθρώποις ἅπαντα καὶ ἰδία καὶ δημοσία.» εἰ μὲν οὖν ταῦτα λέγων διαφθείρω τοὺς νέους, **5** ταῦτ' ἂν εἴη βλαβερά· εἰ δὲ τίς μέ φησιν ἄλλα λέγειν ἢ ταῦτα, οὐδὲν λέγει. πρὸς ταῦτα,» φαίην ἂν, «ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ πείθεσθε Ἀνύτῳ ἢ μὴ, καὶ ἢ ἀφιετέ με ἢ μὴ, ὡς ἐμοῦ οὐκ ἂν ποιήσαντος ἄλλα, οὐδ' εἰ μέλλω πολλάκις **C** τεθνάναι.»

Μὴ δορυβεῖτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἀλλ' ἐμμείνατέ μοι οἷς ἐδεήσθην ὑμῶν, μὴ δορυβεῖν ἐφ' οἷς ἂν λέγω ἀλλ' ἀκούειν·

29 E 4 ἔάν τις ὑμῶν ἀμφισβητήσῃ καὶ φῆ ἐπιμελεῖσθαι: 'als iemand van u dit betwist en beweert wel degelijk zich daarmee bezig te houden'.

6 ἐλέγξω: 'zal ik proberen het tegendeel te bewijzen'.

30 A 1 φάναι δέ: 'maar het alleen maar te beweren'.

30 B 7 οὐδὲν: = οὐδὲν ἀληθές.

- 5 και γάρ, ὡς ἐγὼ οἶμαι, ὀνήσεσθε ἀκούοντες. μέλλω γὰρ οὖν ἄττα ὑμῖν ἐρεῖν καὶ ἄλλα ἐφ' οἷς ἴσως βοήσεσθε· ἀλλὰ μηδαμῶς ποιεῖτε τοῦτο. εὖ γὰρ ἴστε, ἐὰν με ἀποκτείνητε τοιοῦτον ὄντα οἷον ἐγὼ λέγω, οὐκ ἐμὲ μείζω βλάψετε ἢ ὑμᾶς αὐτούς· ἐμὲ μὲν γὰρ οὐδὲν ἂν βλάψειεν οὔτε Μέλητος οὔτε
- D** Ἄνυτος – οὐδὲ γὰρ ἂν δύναίτο – οὐ γὰρ οἴομαι δεμιτὸν εἶναι ἀμείνονι ἀνδρὶ ὑπὸ χεῖρονος βλάπτεσθαι. ἀποκτείνειε μεντὰν ἴσως ἢ ἐξελάσειεν ἢ ἀτιμώσειεν· ἀλλὰ ταῦτα οὗτος μὲν ἴσως οἶεται καὶ ἄλλος τίς που μεγάλα κακά, ἐγὼ δ' οὐκ οἴομαι,
- 5 ἀλλὰ πολὺ μᾶλλον ποιεῖν ἢ οὐτοσί νῦν ποιεῖ, ἀνδρα ἀδίκως ἐπιχειρεῖν ἀποκτείνουσι. νῦν οὖν, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πολλοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι, ὡς τις ἂν οἴοίτο, ἀλλὰ
- E** ὑπὲρ ὑμῶν, μὴ τι ἐξαμάρτητε περὶ τὴν τοῦ θεοῦ δόσιν ὑμῖν ἐμοῦ καταψηφισάμενοι. ἐὰν γὰρ με ἀποκτείνητε, οὐ ῥαδίως ἄλλον τοιοῦτον εὐρήσετε, ἀτεχνῶς – εἰ καὶ γελοιότερον εἰπεῖν – προσκείμενον τῇ πόλει ὑπὸ τοῦ θεοῦ ὡσπερ ἵππῳ
- 5 μεγάλῳ μὲν καὶ γενναίῳ, ὑπὸ μεγέδους δὲ νωθεστέρῳ καὶ δεομένῳ ἐγειρεσθαι ὑπὸ μύωπός τινος, οἷον δὴ μοι δοκεῖ ὁ θεὸς ἐμὲ τῇ πόλει προστεθηκέναι τοιοῦτόν τινα, ὃς ὑμᾶς
- 31** ἐγειρῶν καὶ πείθων καὶ ὀνειδίζων ἓνα ἕκαστον οὐδὲν παύομαι τὴν ἡμέραν ὅλην πανταχοῦ προσκαθίζων. τοιοῦτος οὖν ἄλλος οὐ ῥαδίως ὑμῖν γενήσεται, ὧ ἄνδρες, ἀλλ' ἐὰν ἐμοὶ πείθῃσθε, φείσεσθέ μου· ὑμεῖς δ' ἴσως τάχ' ἂν ἀχθόμενοι,
- 5 ὡσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι, κρούσαντες ἂν με, πειθόμενοι Ἀνύτῳ, ῥαδίως ἂν ἀποκτείναιτε, εἶτα τὸν λοιπὸν

30 D 6 πολλοῦ δέω ἐγὼ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ ἀπολογεῖσθαι: 'ik ben niet bezig met mijn eigen verdediging'.

30 E 1 δόσιν ὑμῖν ἐμοῦ: 'geschenk aan u bestaande uit mijn persoon'.

5 ὑπὸ μεγέδους δὲ νωθεστέρῳ καὶ δεομένῳ ἐγειρεσθαι: '(een paard) dat door zijn grootte te traag is en moet worden wakker gemaakt'.

31 A 2 πανταχοῦ προσκαθίζων: 'overall bij u komende zitten', niet uitdrukkelijk pejoratief 'lastig vallend'.

5 ὡσπερ οἱ νυστάζοντες ἐγειρόμενοι: 'als mensen die knikkeballen wanneer ze gewekt worden'.

βίον καθεύδοντες διατελοῖτε ἄν, εἰ μή τινα ἄλλον ὁ θεὸς ὑμῖν ἐπιπέμφειεν κηδόμενος ὑμῶν. ὅτι δ' ἐγὼ τυγχάνω ὡν τοιοῦτος οἶος ὑπὸ τοῦ θεοῦ τῇ πόλει δεδόσθαι, ἐνθένδε ἄν **B** κατανοήσαιτε· οὐ γὰρ ἀνθρωπίνῳ ἔοικε τὸ ἐμὲ τῶν μὲν ἑμαυτοῦ πάντων ἡμεληκέναι καὶ ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμελουμένων τσαῦτα ἤδη ἔτη, τὸ δὲ ὑμέτερον πράττειν αἰεὶ, ἰδίᾳ ἐκάστῳ προσιόντα ὡσπερ πατέρα ἢ ἀδελφόν 5 πρᾶσβύτερον πείθοντα ἐπιμελεῖσθαι ἀρετῆς, καὶ εἰ μὲν τι ἀπὸ τούτων ἀπέλαυον καὶ μισθὸν λαμβάνων ταῦτα παρεκελευόμην, εἶχον ἄν τινα λόγον· νῦν δὲ ὁρᾶτε δὴ καὶ αὐτοὶ ὅτι οἱ κατήγοροι τᾶλλα πάντα ἀναισχύντως οὕτω κατηγοροῦντες τοῦτό γε οὐχ οἰοί τε ἐγένοντο ἀπαν- 10 αισχυντῆσαι παρασχόμενοι μάρτυρα, ὡς ἐγὼ ποτέ τινα ἢ **C** ἐπραξάμην μισθὸν ἢ ἤτησα. ἰκανὸν γὰρ, οἶμαι, ἐγὼ παρέχομαι τὸν μάρτυρα ὡς ἀληθῆ λέγω, τὴν πενίαν.

Ἴσως ἄν οὖν δόξειεν ἄτοπον εἶναι, ὅτι δὴ ἐγὼ ἰδίᾳ μὲν ταῦτα συμβουλεύω περιῶν καὶ πολυπραγμονῶ, δημοσίᾳ δὲ 5 οὐ τολμῶ ἀναβαίνων εἰς τὸ πλῆθος τὸ ὑμέτερον συμβουλεύειν τῇ πόλει. τούτου δὲ αἰτίον ἐστίν ὃ ὑμεῖς ἐμοῦ πολλάκις ἀκηκόατε πολλαχοῦ λέγοντος, ὅτι μοι θεῖόν τι καὶ δαιμόνιον **D** γίγνεται [φωνή], ὃ δὴ καὶ ἐν τῇ γραφῇ ἐπικωμωδῶν Μέλητος ἐγράψατο. ἐμοὶ δὲ τοῦτ' ἐστὶν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον, φωνή τις γιγνομένη, ἢ ὅταν γένηται, αἰεὶ ἀποτρέπει με τοῦτο 8 ὃ ἄν μέλλω πράττειν, προτρέπει δὲ οὐποτε. τοῦτ' ἐστὶν ὃ μοι 5 ἐναντιοῦται τὰ πολιτικά πράττειν, καὶ παγκάλως γέ μοι δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι· εὖ γὰρ ἴστε, ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, εἰ ἐγὼ

31 A 9 οἶος... δεδόσθαι: οἶος + inf. 'geschikt om te... '.

31 B 2 τῶν μὲν ἑμαυτοῦ πάντων ἡμεληκέναι: 'dat ik mij over al mijn eigen zaken niet bekommerd heb'.

3 ἀνέχεσθαι τῶν οἰκείων ἀμελουμένων: 'berusten in de verwaarlozing van mijn persoonlijke belangen'.

6 τι ἀπὸ τούτων ἀπέλαυον: 'enig voordeel daaruit heb behaald'.

8 εἶχον ἄν τινα λόγον: 'dan zou ik een redelijk motief hebben'.

31 C 5 πολυπραγμονῶ: de lezing πολυπραγμονῶν vindt steun in sommige MSS.

E πάλαι ἐπεχείρησα πράττειν τὰ πολιτικὰ πράγματα, πάλαι ἂν ἀπολώλη και οὐτ' ἂν ὑμᾶς ὠφελήκη οὐδὲν οὐτ' ἂν ἐμαυτόν. και μοι μὴ ἄχθεσθε λέγοντι τάληθῆ· οὐ γὰρ ἔστιν ὅστις ἀνθρώπων σωθήσεται οὔτε ὑμῖν οὔτε ἄλλῳ πλήθει οὐδενὶ γνησίως ἐναντιούμενος και διακωλύων πολλὰ ἄδικα
32 και παράνομα ἐν τῇ πόλει γίνεσθαι, ἀλλ' ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν τῷ ὄντι μαχούμενον ὑπὲρ τοῦ δικαίου, και εἰ μέλλει ὀλίγον χρόνον σωθήσεσθαι, ἰδιωτεύειν ἀλλὰ μὴ δημοσιεύειν.

Μεγάλα δ' ἔγωγε ὑμῖν τεκμήρια παρέξομαι τούτων, οὐ
 5 λόγους ἀλλ' ὃ ὑμεῖς τιμᾶτε, ἔργα. ἀκούσατε δὴ μοι τὰ συμβεβηκότα, ἵνα εἰδῆτε ὅτι οὐδ' ἂν ἐνὶ ὑπεικάδοιμι παρὰ τὸ δίκαιον δείσας θάνατον, μὴ ὑπείκων δὲ ἀλλὰ κἂν ἀπολοίμην. ἐρῶ δὲ ὑμῖν φορτικὰ μὲν και δικανικά, ἀληθῆ δέ. ἐγὼ γάρ,
B ὧ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἄλλην μὲν ἀρχὴν οὐδεμίαν πώποτε ἤρξα ἐν τῇ πόλει, ἐβούλευσα δέ· και ἔτυχεν ἡμῶν ἡ φυλὴ Ἀντιοχίς πρυτανεύουσα ὅτε ὑμεῖς τοὺς δέκα στρατηγούς τοὺς οὐκ ἀνελομένους τοὺς ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐβουλεύσασθε ἀδρόους
 5 κρίνειν, παρανόμως, ὡς ἐν τῷ ὑστέρω χρόνῳ πᾶσιν ὑμῖν ἔδοξεν. τότε ἐγὼ μόνος τῶν πρυτάνεων ἠναντιώσθην ὑμῖν μηθὲν ποιεῖν παρὰ τοὺς νόμους και ἐναντία ἐψηφισάμην· και ἐτοίμων ὄντων ἐνδεικνύμαι με και ἀπάγειν τῶν ῥητόρων, και

31 D 7 ἐναντιοῦσθαι: 'het feit dat die stem mij weerhoudt (om politiek te bedrijven)'.
 31 D 9 οὐτ' ἂν ὑμᾶς ὠφελήκη: 'dan had ik u niet van nut kunnen zijn'.

31 E 4 ἐναντιούμενος: daarnet was nog het daemonium subject van het ἐναντιοῦσθαι, thans is het Socrates zelf.
32 A 5 ἀκούσατε: geen augment, dus...

τὰ συμβεβηκότα: 'wat mij is overkomen'.
 6 οὐδ' ἂν ἐνὶ ὑπεικάδοιμι: nulli cederem.

32 B 1 ἤρξα: ἀρχὴν ἄρχειν (figura etymologica) 'een ambt bekleden'.
 2 ἐβούλευσα δέ: 'wel ben ik lid van de Raad geweest'.

ἡ φυλὴ Ἀντιοχίς: dit was de phyle waartoe Socrates behoorde.
 4 ἀδρόους κρίνειν παρανόμως: de wederrechtelijkheid zat niet in het vonnis

maar in de rechtsgang: de veroordeling en bloc in plaats van ieder individueel.

ὑμῶν κελευόντων καὶ βοώντων, μετὰ τοῦ νόμου καὶ τοῦ **C**
 δικαίου ὤμην μᾶλλον με δεῖν διακινδυνεύειν ἢ μεθ' ὑμῶν
 γεέσθαι μὴ δίκαια βουλευομένων, φοβηθέντα δεσμὸν ἢ
 θάνατον. καὶ ταῦτα μὲν ἦν ἔτι δημοκρατουμένης τῆς
 πόλεως· ἐπειδὴ δὲ ὀλιγαρχία ἐγένετο, οἱ τριάκοντα αὖ **5**
 μεταπεμφάμενοί με πέμπτον αὐτὸν εἰς τὴν θόλον προσέταξαν
 ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμῖνος Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον ἵνα ἀποθάνοι,
 οἷα δὴ καὶ ἄλλοις ἐκεῖνοι πολλοῖς πολλὰ προσέταπτον,
 βουλόμενοι ὡς πλείστους ἀναπλήσαι αἰτιῶν. τότε μέντοι ἐγὼ
 οὐ λόγῳ ἀλλ' ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν **D**
 μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὀτιοῦν, τοῦ δὲ μηδὲν
 ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου δὲ τὸ πᾶν μέλει. ἐμὲ
 γὰρ ἐκείνη ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν, οὕτως ἰσχυρὰ οὔσα, ὥστε
 ἄδικόν τι ἐργάσασθαι, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῆς θόλου ἐξήλθομεν, **5**
 οἱ μὲν τέτταρες ὄχοντο εἰς Σαλαμίνα καὶ ἤγαγον Λέοντα,
 ἐγὼ δὲ ὠχόμην ἀπιὼν οἴκαδε. καὶ ἴσως ἂν διὰ ταῦτα
 ἀπέθανον, εἰ μὴ ἡ ἀρχὴ διὰ ταχέων κατελύθη. καὶ τούτων **E**
 ὑμῖν ἔσονται πολλοὶ μάρτυρες.

32 C 3 δεσμὸν: 'gevangenis(straf)'.

6 με πέμπτον αὐτὸν: 'mij en nog vier anderen'.

εἰς τὴν θόλον: de Tholos (Koepel) was het gebouw waar de Dertig hun
 bijeenkomsten hielden.

7 ἀγαγεῖν ἐκ Σαλαμῖνος: 'ophalen uit Salamis'.

ἵνα ἀποθάνοι: 'om hem ter dood te brengen'.

9 ἀναπλήσαι αἰτιῶν: 'met schuld beladen', dus: 'medeplichtig maken (aan hun
 wandaden)'.

32 D 2 οὐδ' ὀτιοῦν: 'geen zier'.

4 ἡ ἀρχὴ οὐκ ἐξέπληξεν: 'het ambt bracht mij niet van mijn stuk'.

IV

- 40 A** Ἐμοὶ γάρ, ὦ ἄνδρες δικασταί – ὑμᾶς γὰρ δικαστὰς
καλῶν ὀρθῶς ἂν καλοῖην – θαιμασίον τι γέγονεν. ἢ γὰρ
εἰωθυῖά μοι μαντική ἢ τοῦ δαιμονίου ἐν μὲν τῷ πρόσθεν
χρόνῳ παντὶ πάνυ πυκνὴ αἰεὶ ἦν καὶ πάνυ ἐπὶ σμικροῖς
5 ἐναντιομένη, εἴ τι μέλλοιμι μὴ ὀρθῶς πράξειν. νυνὶ δὲ
συμβέβηκέ μοι ἄπερ ὀρᾶτε καὶ αὐτοί, ταυτὶ ἅ γε δὴ οἰηθεῖη
B ἂν τις καὶ νομίζεται ἔσχατα κακῶν εἶναι. ἐμοὶ δὲ οὔτε
ἐξιόντι ἔωθεν οἴκοθεν ἠγναντιώθη τὸ τοῦ θεοῦ σημεῖον, οὔτε
ἠνίκα ἀνέβαινον ἐνταυθοῖ ἐπὶ τὸ δικαστήριον, οὔτε ἐν τῷ
λόγῳ οὐδαμοῦ μέλλοντί τι ἐρεῖν. καίτοι ἐν ἄλλοις λόγοις
5 πολλαχοῦ δὴ με ἐπέσχε λέγοντα μεταξὺ. νῦν δὲ οὐδαμοῦ περὶ
ταύτην τὴν πράξιν οὔτ' ἐν ἔργῳ οὐδενὶ οὔτ' ἐν λόγῳ
ἠγναντιώται μοι. τί οὖν αἴτιον εἶναι ὑπολαμβάνω; ἐγὼ ὑμῖν
ἐρῶ· κινδυνεύει γάρ μοι τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ἀγαθὸν
γεγονέναι, καὶ οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπολαμβάνομεν,
C ὅσοι οἰόμεθα κακὸν εἶναι τὸ τεθνάναι. μέγα μοι τεκμήριον
τούτου γέγονεν· οὐ γὰρ ἔσθ' ὅπως οὐκ ἠγναντιώθη ἂν μοι τὸ

-
- 40 A 1** ὑμᾶς... ὀρθῶς ἂν καλοῖην: Socrates richt zich tot diegenen die voor
vrijspraak hebben gestemd.
- 3** εἰωθυῖά μοι μαντική ἢ τοῦ δαιμονίου: 'de gebruikelijke zienersgave van mijn
daimonion'; wij zouden zeggen 'de stem van het geweten'.
- 4** ἐπὶ σμικροῖς: 'bij aangelegenheden van gering gewicht'; in tegenstelling met
een grote gebeurtenis als een doodvonnis.
- 40 B 2** ἐξιόντι ἔωθεν οἴκοθεν: 'toen ik vanmorgen van huis ging'.
- 3** ἀνέβαινον: ἀναβαίνω - optreden (als spreker).
- 5** με ἐπέσχε λέγοντα μεταξὺ: 'hield mij tegen, midden onder het spreken'.
περὶ ταύτην τὴν πράξιν: 'm.b.t. deze aangelegenheid'.
- 7** ἠγναντιώται: perf.
- 8** κινδυνεύει: + a.c.i. - je hebt een grote kans dat...
τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο: 'dat wat mij is overkomen', d.w.z. de ter dood
veroordeeling.
- 9** οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡμεῖς ὀρθῶς ὑπολαμβάνομεν: 'een juist inzicht is voor ons
onmogelijk'.
οὐκ ἔσθ' ὅπως ἡμεῖς: 'we kunnen niet'.
-

είωθός σημεῖον, εἰ μὴ τι ἔμελλον ἐγὼ ἀγαθὸν πράξειν.

Ἐννοήσωμεν δὲ καὶ τῆδε ὡς πολλή ἐλπίς ἐστὶν ἀγαθὸν
 αὐτὸ εἶναι. δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστιν τὸ τεθνάναι· ἢ γὰρ οἶον 5
 μηδὲν εἶναι μηδὲ αἰσθησὶν μηδεμίαν μηδενὸς ἔχειν τὸν
 τεθνεῶτα, ἢ κατὰ τὰ λεγόμενα μεταβολή τις τυγχάνει οὔσα
 καὶ μετοίκησις τῇ ψυχῇ τοῦ τόπου τοῦ ἐνθένδε εἰς ἄλλον
 τόπον. καὶ εἴτε δὴ μηδεμία αἰσθησίς ἐστιν ἀλλ' οἶον ὕπνος D
 ἐπειδὴν τις καθεύδων μηδ' ὄναρ μηδὲν ὄρα, θουμάσιον
 κέρδος ἂν εἴη ὁ θάνατος – ἐγὼ γὰρ ἂν οἶμαι, εἴ τινα
 ἐκλεξάμενον δέοι ταύτην τὴν νύκτα ἐν ἣ οὔτω κατέδαρθεν
 ὥστε μηδὲ ὄναρ ἰδεῖν, καὶ τὰς ἄλλας νύκτας τε καὶ ἡμέρας 5
 τὰς τοῦ βίου τοῦ ἑαυτοῦ ἀντιπαράθέντα ταύτη τῇ νυκτὶ δέοι
 σκεψάμενον εἰπεῖν πόσας ἄμεινον καὶ ἥδιον ἡμέρας καὶ
 νύκτας ταύτης τῆς νυκτὸς βεβίωκεν ἐν τῷ ἑαυτοῦ βίῳ, οἶμαι
 ἂν μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά, ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα E
 εὐαριθμητοὺς ἂν εὐρεῖν αὐτὸν ταύτας πρὸς τὰς ἄλλας ἡμέρας
 καὶ νύκτας – εἰ οὖν τοιοῦτον ὁ θάνατός ἐστιν, κέρδος ἔγωγε
 λέγω· καὶ γὰρ οὐδὲν πλείων ὁ πᾶς χρόνος φαίνεται οὔτω δὴ

40 C 3 ἀγαθὸν πράξειν: = εὖ πράξειν - het goed maken.

4 ἐννοήσωμεν: conl. adhort.

5 δυοῖν γὰρ θάτερόν ἐστιν τὸ τεθνάναι: 'sterven kan twee verschillende dingen betekenen'.

7 κατὰ τὰ λεγόμενα: 'naar gangbare opvatting'.

40 D 2 μηδ' ὄναρ μηδὲν ὄρα: = μηδὲν ὄρα μηδ' ὄναρ.

3 ἂν οἶμαι: ἂν hoort bij de a.c.i. die van οἶμαι afhankelijk is; de acc. is aanvankelijk τινα, in de loop van de zin gemodificeerd, terwijl de inf. εὐρεῖν pas volgt na een reeks bijzinnen; voor het gemak van de lezer van deze bijzonder lange, maar nergens ontsprende zin, wordt ἂν οἶμαι later als οἶμαι ἂν herhaald en volgt ten slotte bij εὐρεῖν het partikel ἂν voor de derde keer.

4 ἐκλεξάμενον: ἐκλέγομαι - uitkiezen, apart zetten.

6 ἀντιπαράθέντα: 'vergelijkende'.

7 σκεψάμενον: 'bij nadere beschouwing'.

9 μὴ ὅτι ἰδιώτην τινά: 'niet alleen een gewoon burger'

40 E 1 ἀλλὰ τὸν μέγαν βασιλέα: 'maar zelfs de koning van Perzië'.

2 εὐαριθμητοὺς: 'makkelijk te tellen', 'gering in aantal'.

αὐτὸν: slaat zowel op de koning als op de burger.

- 5 εἶναι ἢ μία νύξ. εἰ δ' αὖ οἷον ἀποδημησαί ἐστιν ὁ θάνατος ἐνδένδε εἰς ἄλλον τόπον, καὶ ἀληθῆ ἐστιν τὰ λεγόμενα, ὡς ἄρα ἐκεῖ εἰσι πάντες οἱ τεθνεῶτες, τί μεῖζον ἀγαθὸν τούτου
- 41 εἶη ἂν, ὧ ἄνδρες δικασταί; εἰ γάρ τις ἀφικόμενος εἰς Ἄιδου, ἀπαλλαγείς τουτωνὶ τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι, εὐρήσει τοὺς ὡς ἀληθῶς δικαστάς, οἵπερ καὶ λέγονται ἐκεῖ δικάζειν, Μίνως τε καὶ Ῥαδάμανθυς καὶ Αἰακὸς καὶ Τριπτόλεμος καὶ
- 5 ἄλλοι ὅσοι τῶν ἡμιθέων δίκαιοι ἐγένοντο ἐν τῷ ἑαυτῶν βίῳ, ἄρα φαύλη ἂν εἶη ἢ ἀποδημία; ἢ αὖ Ὀρφεῖ συγγενέσθαι καὶ Μουσαίῳ καὶ Ἡσιόδῳ καὶ Ὀμήρῳ ἐπὶ πόσῳ ἂν τις δέξαιτ' ἂν ὑμῶν; ἐγὼ μὲν γὰρ πολλάκις ἐθέλω τεθνάναι εἰ ταῦτ'
- B ἔστιν ἀληθῆ. ἐπεὶ ἔμοιγε καὶ αὐτῷ θυμαστῆ ἂν εἶη ἢ διατριβῆ αὐτόθι, ὅποτε ἐντύχοιμι Παλαμῆδει καὶ Αἴαντι τῷ Τελαμῶνος καὶ εἴ τις ἄλλος τῶν παλαιῶν διὰ κρίσιν ἄδικον τέθνηκεν, ἀντιπαραβάλλοντι τὰ ἑμαυτοῦ πάθη πρὸς τὰ
- 5 ἐκείνων – ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὐκ ἂν ἀηδὲς εἶη – καὶ δὴ τὸ μέγιστον, τοὺς ἐκεῖ ἐξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα ὥσπερ τοὺς ἐνταῦθα διάγειν, τίς αὐτῶν σοφός ἐστιν καὶ τίς οἶεται μὲν, ἔστιν δ' οὐ. ἐπὶ πόσῳ δ' ἂν τις, ὧ ἄνδρες δικασταί, δέξαιτο
- C ἐξετάσαι τὸν ἐπὶ Τροίαν ἀγαγόντα τὴν πολλὴν στρατιάν ἢ Ὀδυσσεά ἢ Σίσυφον ἢ ἄλλους μυρίους ἂν τις εἴποι καὶ ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἷς ἐκεῖ διαλέγεσθαι καὶ συνεῖναι καὶ ἐξετάζειν ἀμήχανον ἂν εἶη εὐδαιμονίας; πάντως οὐ δῆπου

- 41 A 2 ἀπαλλαγείς: + genit. - verlost van.
τουτωνὶ τῶν φασκόντων δικαστῶν εἶναι: 'van die lieden die beweren dat ze rechter zijn'.
- 6 φαύλη ἂν εἶη: 'zou weinig om het lijf hebben'.
- 7 ἐπὶ πόσῳ: 'tegen welke prijs'.
- 41 B 5 οὐκ ἂν ἀηδὲς εἶη: sc. τὰ ἑμαυτοῦ πάθη.
- 6 ἐξετάζοντα καὶ ἐρευνῶντα... διάγειν: 'dóórgaan met onderzoeken en onder-
vragen'.
- 41 C 4 ἀμήχανον ἂν εἶη εὐδαιμονίας: 'zou iets onvoorstelbaar gelukkig zijn', d.w.z. het verkeren met al die interessante mensen.
πάντως οὐ δῆπου τούτου γε ἔνεκα: in ieder geval staat in de onderwereld op Socratisch onderzoek niet de doodstraf.

τούτου γε ἔνεκα οἱ ἐκεῖ ἀποκτείνουσι· τά τε γὰρ ἄλλα 5
εὐδαιμονέστεροί εἰσιν οἱ ἐκεῖ τῶν ἐνθάδε, καὶ ἤδη τὸν λοιπὸν
χρόνον ἀθάνατοί εἰσιν, εἶπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ.

Ἀλλὰ καὶ ὑμᾶς χρηΐ, ὧ ἄνδρες δικασταί, εὐέλπιδας εἶναι
πρὸς τὸν θάνατον, καὶ ἔν τι τοῦτο διανοεῖσθαι ἀληθές, ὅτι **D**
οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν οὐδὲν οὔτε ζῶντι οὔτε
τελευτήσαντι, οὐδὲ ἀμελεῖται ὑπὸ θεῶν τὰ τούτου
πράγματα· οὐδὲ τὰ ἐμὰ νῦν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονεν,
ἀλλὰ μοι δῆλόν ἐστι τοῦτο, ὅτι ἤδη τεθνήσκειν καὶ **5**
ἀπηλλάχθαι πραγμάτων βέλτιον ἦν μοι. διὰ τοῦτο καὶ ἐμὲ
οὐδαμοῦ ἀπέτρεψεν τὸ σημεῖον, καὶ ἔγωγε τοῖς κατα-
ψηφισαμένοις μου καὶ τοῖς κατηγοροῖς οὐ πάνυ χαλεπαίνω.
καίτοι οὐ ταύτη τῇ διανοίᾳ κατεψηφίζοντό μου καὶ
κατηγοροῦν, ἀλλ' οἴομενοι βλάπτειν τοῦτο αὐτοῖς ἄξιον **E**
μέμφεσθαι. τοσόνδε μέντοι αὐτῶν δέομαι· τοὺς ὑεῖς μου,
ἐπειδὴν ἠβήσωσι, τιμωρήσασθε, ὧ ἄνδρες, ταῦτα ταῦτα
λυποῦντες ἅπερ ἐγὼ ὑμᾶς ἐλύπου, ἐὰν ὑμῖν δοκῶσιν ἢ
χρημάτων ἢ ἄλλου του πρότερον ἐπιμελεῖσθαι ἢ ἀρετῆς, καὶ **5**
ἐὰν δοκῶσί τι εἶναι μηθὲν ὄντες, ὀνειδίζετε αὐτοῖς ὥσπερ ἐγὼ
ὑμῖν, ὅτι οὐκ ἐπιμελοῦνται ὧν δεῖ, καὶ οἴονται τι εἶναι ὄντες
οὐθενὸς ἄξιοι. καὶ ἐὰν ταῦτα ποιῆτε, δίκαια πεπονθῶς ἐγὼ **42**
ἔσομαι ὑφ' ὑμῶν αὐτός τε καὶ οἱ ὑεῖς. ἀλλὰ γὰρ ἤδη ὥρα
ἀπιέναι, ἐμοὶ μὲν ἀποθανομένῳ, ὑμῖν δὲ βιωσομένοις·

41 C 7 *εἶπερ γε τὰ λεγόμενα ἀληθῆ*: het is zonneklaar dat voor de Socrates van de apologie een leven in het hiernamaals uitsluitend als mythe bestaat.

41 D 2 *οὐκ ἔστιν ἀνδρὶ ἀγαθῷ κακὸν*: ‘een goed man kan door geen kwaad getroffen worden’.

3 *ἀμελεῖται*: ‘worden verwaarloosd’.

4 *οὐδὲ τὰ ἐμὰ νῦν ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου γέγονεν*: niet vanzelf maar omdat de godheid in zijn ondoorgegrondelijke wijsheid het zó voor mijn bestwil heeft beschikt.

6 *ἐμὲ οὐδαμοῦ ἀπέτρεψεν*: ‘heeft me nergens een andere richting doen inslaan’.

8 *οὐ πάνυ*: ‘helemaal niet’; niet ‘niet heel erg’.

41 E 1 *τοῦτο αὐτοῖς ἄξιον μέμφεσθαι*: ‘dat mag je ze kwalijk nemen’.

3 *ταῦτα ταῦτα λυποῦντες*: ‘door hen op dezelfde wijze lastig te vallen’.

ὁπότεροι δὲ ἡμῶν ἔρχονται ἐπὶ ἄμεινον πρᾶγμα, ἄδηλον
5 παντὶ πλὴν ἢ τῷ θεῷ.
